

Ilina Malinen

HUOSTAANOTTOON SUOSTUMISEN MONIULOTTEINEN LUONNE

Suostumuksen määrittäminen ja haasteet suomalaisessa
lastensuojelussa

TIIVISTELMÄ

Iina Malinen: Huostaanottoon suostumisen moniulotteinen luonne. Suostumuksen määrittäminen ja haasteet suomalaisessa lastensuojelussa
Kandidaatin tutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön tutkinto-ohjelma, yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Marraskuu 2025

Tämän kandidaattitutkielman tavoitteena on jäsenellä huostaanottoon suostumisen määrittämisestä sekä sen haasteita suomalaisessa lastensuojelussa. Valtaosa huostaanotoista perustuu suostumukseen, mutta siitä huolimatta ilmiötä on tutkittu vähän. Suomalaisen lastensuojelun päätöksentekojärjestelmän kaksijakoisuus on kansainvälisesti poikkeuksellinen, mikä tekee suostumuksesta erityisen kiinnostavan ilmiön. Suostumuksen ilmaisulla on kuitenkin merkittävä vaikutus lapsen edun toteutumiseen ja oikeusturvaan, minkä vuoksi aihe on tutkimuksellisesti tärkeä ja tarvitsee lisätutkimusta.

Tutkielman teoreettinen viitekehys käsittelee huostaanottoa interventiona, hallinnollista kuulemistä, huostaanoton kaksijakoista päätöksentekoa sekä tietoon perustuvaa suostumusta. Huostaanotto interventiona ja hallinnollinen kuuleminen luo teoriaosuudessa suostumuksen antamiselle kontekstin, jossa suostumus annetaan ja vastaanotetaan. Huostaanoton kaksijakoisen päätöksenteko kuvaa erityislaatuista järjestelmäämme, jossa päätöksenteko on jaettu kahdelle eri päättäjälle riippuen siitä, suostuuko vai vastustaako huostaanottoa. Keskeisenä käsitteenä suostumukseen liittyy tietoon perustuva suostumus, jonka perusteella suostumusta voidaan pitää pätevänä.

Tutkielma on toteutettu narratiivisena kirjallisuuskatsauksena, jonka aineisto koostuu 12 vertaisarvioidusta, tieteellisestä artikkelista, jotka kuvaavat huostaanottoon suostumisen määrittämisestä ja haasteita ammattilaisten, huoltajien ja lapsien näkökulmista. Aineisto analysoitiin induktiivisella temaattisella analyysillä, jonka avulla muodostettiin suostumuksen määrittämisestä ja siihen liittyviä haasteita kuvaavat teemat.

Analyysin pohjalta määrittämiseen vaikuttaviksi tekijöiksi tunnistin kolme teemaa: juridinen ja institutionaalinen määrittäminen, ammatillaisen pätevyys ja suostumuksen tulkinta sekä suostumus suhteisena ja vuorovaikutuksellisenä ilmiönä. Analyysin perusteella haasteet jakautuivat kolmeen teemaan, joita olivat rakenteelliset ja institutionaaliset haasteet, emotionaaliset ja ihmissuhdeperustaiset jännitteet sekä vuorovaikutuksen ja vallan epäsymmetria.

Tulokset osoittavat, että suostumuksen pätevyys on moniulotteinen ja kontekstisidonnainen ilmiö, joka rakentuu lainsäädännöllisen ja institutionaalisen kehyksen lisäksi aina vuorovaikutuksessa. Pätevän suostumuksen määrittämiseen vaikuttaa niin ammatillaisen pätevyys ja tulkinta, perhesuhteet sekä ammatillaisen ja asianosaisten väliset suhteet. Määrittävänä tekijänä voidaan pitää myös tietoon perustuvaa suostumusta. Haasteeksi huostaanottoon suostumisessa muodostuu kuitenkin tiedon rajallisuus, kietoutuneisuus perhesuhteisiin, sosiaalityöntekijän tulkintojen vaihtelu sekä sosiaalityöntekijän valta prosessissa.

Analyysin tulokset korostavat, että suostumuksen varmistaminen ja lapsen osallistamisen tukeminen on lastensuojelun ydintehtäviä, jonka merkitys ulottuu käytännön vuorovaikutukseen. Suostumuksen varmistaminen vaatii ammatilliselta herkkyyttä ja reflektiivistä työtettä, mutta myös lainsäädännön ja instituution menettelyohjeita. Kuitenkin tällä hetkellä tutkimuksien mukaan suostumuksen kuuleminen näyttäytyy enemmän hallinnollisena prosessina, kuin osallisuuden turvaavana tekijänä. Käytäntöjen läpinäkyvyyden ja eettisen kestävyuden parantamiseksi tarvitaan lainsäädännön selkeyttämistä, dokumentoinnin yhdenmukaistamista sekä pohdintaa siitä, voiko suostumusta kuvata binäärisesti moniulotteisen ja vuorovaikutuksellisen muotonsa vuoksi.

Avainsanat: huostaanotto, tietoon perustuva suostumus, suostumukseen perustuva huostaanotto, hallinnollinen kuuleminen

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
- Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia:

Tekoälysovellusten nimi ja versio: Microsoft Copilot, Smart (GPT-5)

Käyttötarkoitus: Olen käyttänyt tekoälyä englanninkielisten hakulausekkeiden termien muodostamisessa sekä englanninkielisten artikkelien kääntämisen tukena.

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty: Olen hyödyntänyt tekoälyä neljännessä ja viidennessä luvussa artikkelien kääntämisen tukena. Lisäksi olen kolmannessa luvussa hyödyntänyt tekoälyä hakulausekkeiden termien muodostamisessa.

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien tekoälyllä tuotetut osat, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto.....	1
2	Huostaanotto suomalaisessa lastensuojelujärjestelmässä	4
2.1	Huostaanotto interventiona	4
2.2	Hallinnollinen kuuleminen	5
2.3	Huostaanoton kaksijakoinen päätöksentekojärjestelmä.....	6
2.4	Tietoon perustuva suostumus.....	8
3	Tutkielman toteuttaminen	9
3.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	9
3.2	Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	9
3.3	Aineiston keruu, valintakriteerit ja kuvaus.....	10
3.4	Analyysimenetelmä ja aineiston analyysi.....	13
4	Suostumuksen määrittäminen hallinnollisessa kuulemisessa	15
4.1	Juridinen ja institutionaalinen määrittäminen	15
4.2	Suostumus suhteisena ja vuorovaikutuksellisenä ilmiönä.....	17
4.3	Ammattilaisen pätevyys ja suostumuksen tulkinta	19
5	Suostumuksellisuuteen liittyvät haasteet huostaanottoprosessissa	20
5.1	Rakenteelliset ja institutionaaliset haasteet	20
5.2	Emotionaaliset ja ihmissuhteisiin liittyvät haasteet	23
5.3	Vuorovaikutuksen ja vallan epäsymmetria	25
6	Johtopäätökset ja pohdinta	28
	Lähteet.....	33
	Liite 1. Tutkielman artikkeleiden perustiedot.....	36
	LIITE 2. Temaattisen analyysin tulokset: pää- ja alateemat	40

1 JOHDANTO

Suomalainen lastensuojelujärjestelmä jakaa huostaanotot kahteen kategoriaan: tahdonvastaiseen ja vapaaehtoiseen huostaanottoon. Tilastokeskuksen lastensuojelutilaston mukaan huostassa olleita lapsia oli yhteensä 10 143 vuonna 2014, joista 7 834 lasta oli vapaaehtoisesti ja 2309 tahdonvastaisesti huostassa (Lastensuojelu 2014, 7.) Tämä tarkoittaa, että 77,2 % huostaanottopäätöksistä perustuvan vapaaehtoisuuteen ja 22,8 % tahdonvastaisuuteen.

Vastaavasti vuonna 2024 huostassa oli 8023 lasta, joista tahdonvastaisesti hallinto-oikeuden vahvistamana 3038, eli suostumukseen perustuvien huostaanottojen osuus oli 62,1 %. Suurin osa huostaanotoista perustuu siis vapaaehtoisuuteen (Huhtanen 2016), vaikka niiden osuus onkin vuosien saatossa vähentynyt hieman. Huolimatta tästä suuresta osuudesta, vapaaehtoisuuteen perustuvia huostaanottoja on tutkittu verraten vähän, eikä se ole herättänyt mielenkiintoa tutkimuksellisesti (esim. Enroos ym. 2022; Pösö 2021).

Tutkielmassani tarkastelen vapaaehtoisen eli suostumukseen perustuvan huostaanoton roolia suomalaisessa lastensuojelujärjestelmässä. Tämän tutkielman avulla pyrin tuomaan esille suostumuksen merkitystä ja haasteita huostaanottoprosessissa. Tarkastelen, miten suostumus jäsentyy käytännössä sekä millaisia haasteita sen antamiseen ja ymmärtämiseen liittyy.

Mielenkiintoni aiheen ympärille on herännyt pitkin opintoja tutustuessani eri kursseilla kaksijakoiseen päätöksentekojärjestelmään ja sen monimutkaiseen luonteeseen. Myös käytännön opetuksen jaksolla lastensuojelun avohuollossa sama teema nousi esiin, ja kävimme aiheeseen liittyen paljon keskusteluita. Käytännön opetuksessa huomasin miettiväni paljon suostumukseen liittyvän huostaanoton merkitystä ja käytännön toteutumista niin perheiden kuin työntekijöiden näkökulmasta. Kuitenkaan aiheesta ei löytynyt kovin helposti tietoa, jonka vuoksi koin merkitykselliseksi valita suostumuksen aiheeksi tutkielmaani.

Aiheen erityislaatuisuus tekee siitä tutkimuksellisesti merkittävän: kansainvälisesti vertailtuna Suomen järjestelmä näyttäytyy poikkeuksellisenä, eikä vastaavanlaista käytäntöä ole käytössä muualla (esim. Burns ym. 2016; Eronen ym. 2020; Enroos ym. 2023). Esimerkiksi Ruotsin ja Suomen lastensuojelujärjestelmää kuvataan molempia perhekeskeisiksi järjestelmiksi, mutta vasta 15-vuotiaalla on oikeus puolustaa itseään asiassaan (Höger & Pösö 2023). Sama pätee myös Norjaan. Kuitenkin Suomessa huoltajilla ja 12-vuotta täyttäneillä on erityinen oikeus osallistua hallinnolliseen kuulemiseen, joka määrittelee huostaanoton muodon; onko huostaanotto tahdonvastainen vai vapaaehtoinen (Berrick ym. 2017).

Poikkeuksellisia ovat lisäksi suomalaisen vapaaehtoisen huostaanoton oikeusvaikutukset: lapsi voidaan ottaa huostaan suostumuksen perusteella, mutta päätöksen lopettamisesta tekevät sosiaalityöntekijät. Näin ollen vapaaehtoinen huostaanotto muuttuu pakolliseksi heti, kun huostaanotto on alkanut. Monissa muissa maissa, joissa sijoitukseen suostutaan, on myös mahdollista päättää sijoitus pyynnöstä (Burns ym. 2016.) Näin ollen muiden maiden vapaaehtoisuuteen perustuva sijoitus vastaakin enemmän suomalaisen lastensuojelun avohuollon sijoitusta, ei huostaanottoa (Huhtanen 2016). Tämän vuoksi on tärkeää ymmärtää järjestelmän vaikutuksia suomalaiseen lastensuojelukontekstiin.

Vapaaehtoisuus ja suostumus ovat keskeisiä lastensuojelutyön käytännöissä, sillä ne liittyvät suoraan asiakkaiden luottamuksen, oikeusturvan ja lapsen edun toteutumiseen. Tämänhetkinen tutkimus ja lainsäädäntö ei määrittele suostumusta riittävästi (esim. Huhtanen 2020; Pösö 2021). Tämän vuoksi suostumuksen tarkempi jäsentely on tärkeää, jotta voidaan ymmärtää, miten suomalainen lastensuojelu toimii käytännössä sekä millaisia vaikutuksia vapaaehtoisuuteen perustuvilla huostaanotoilla on asianosaisiin ja käytännön työhön.

Tutkielmani on jaettu kuuteen lukuun. Tutkielmani etenee johdannon jälkeen teoriaosuuteen, jossa käsittelen tärkeimmät käsitteet ja viitekehyksen tutkielmaani nähden. Esittelen huostaanottoa interventiona, hallinnollista kuulemista, kaksijakoista huostaanoton päätöksentekojärjestelmää ja tietoon perustuvaa suostumusta. Teoriaosuuden jälkeen kolmannessa luvussa jäsentelen tutkielman toteuttamista: esittelen tutkimuksen tarkoituksen, tutkimusmenetelmäni, aineiston keruun ja analyysin prosessia. Tämän jälkeen

neljännessä ja viidennessä luvussa siirryn analyysiini, jonka olen tehnyt kirjallisuuden pohjalta. Luvut on jaettu kahteen, jotta voin käsitellä tutkimuskysymyksiäni jäsennellysti eri luvuissa. Lopuksi esittelen johtopäätökset ja pohdintaa analyysini pohjalta.

LASTENSUOJELUJÄRJESTELMÄSSÄ

2.1 Huostaanotto interventiona

Tutkielmassani keskiössä on huostaanotto ja sen valmisteluprosessi. Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapsi on otettava huostaan ja järjestettävä sijaishuolto, jos lapsen huolenpidossa on puutteita tai kasvuolosuhteet uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi vaarantaa itse vakavasti terveyttään tai kehitystään. Huostaanottoon voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos muut toimet eivät ole huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia tai riittäviä ja jos sijaishuolto on lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Suomalainen lastensuojelujärjestelmä on luokiteltu perhekeskeisesti (family service orientation), jossa painotetaan perheiden tukemista ja ehkäiseviä toimia (Gilbert ym. 2011; ref Pösö & Huhtanen 2017). Tämä korostaa huostaanoton viimesijaisuutta: ennen huostaanoton harkintaa on kokeiltava avohuollon palveluita laajasti perheen tilanteen parantamiseksi.

Huostaanotto on merkittävä päätös ja interventio perhe- ja vanhemmuussuhteisiin, jossa lapsen arki siirretään vanhempien kodista tai muusta kodista sijaishuoltoon eli julkiseen kotiin (Huhtanen 2016). Huostaanotto puuttuu lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin kuten henkilökohtaiseen vapauteen huomattavasti, mutta sillä on myös vaikutusta vanhempien oikeuksiin. Huostaanoton perusteet ja edellytykset ovat samat riippumatta siitä, tehdäänkö päätös suostumukseen tai vastustukseen perustuen hallinto-oikeudessa (Räty 2023).

Huostaanotossa ominaista on ajatus perheen jälleenyhdistämisestä, ja huostassapidon tarpeellisuutta arvioidaan jatkuvasti lapsen huostaanoton aikana. Huostaanotto päättyy kuitenkin viimeistään lapsen täyttäessä 18 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 47 §.)

Huostaanoton valmistelusta vastaa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (lastensuojelulaki 417/2007). Kuitenkin valmisteluprosessissa on mukana toinen sosiaalityöntekijä eli valmistelu toteutetaan parityönä. Valmistelussa keskeisenä tarkoituksena on koota tarvittavat, merkitykselliset seikat yhteen niin, että huostaanoton edellytykset perustellusti täyttyvät. Lapsen huostaanottoa koskeva asia valmistellaan ja selvitetään aina samassa laajuudessa riippumatta asianosaisen mielipiteistä. Päätöksen valmistelun laajuuteen ja selvittämiseen ei vaikuta päätöksentekijä, vaan valmisteluprosessi on samanlainen kuulemistilaisuuteen saakka kaikissa tilanteissa. (Araneva 2022.)

2.2 Hallinnollinen kuuleminen

Huostaanottoon suostuminen tai sen vastustaminen tapahtuu hallinnollisessa kuulemisessa. Ennen huostaanoton päätöstä järjestään kuuleminen, jossa vanhemmat, 12 vuotta täyttänyt lapsi ja huoltajat voivat ilmaista mielipiteensä huostaanottoon sekä sijaishuoltopaikkaan liittyen ja tutustua ratkaisuun vaikuttaviin asiakirjoihin. Hallintolaki tai lastensuojelulaki ei kuitenkaan säädä, miten kuuleminen tulee käytännössä järjestää. (Räty 2023.) Tämä osoittaa mielestäni hyvin sen, että kuuleminen on keskeinen osa huostaanoton valmistelua, ja määrittelee prosessin etenemistä merkittävästi. Se korostaa itsemääräämisoikeuden, valinnanvapauden sekä perus- ja ihmisoikeuksien merkitystä myös lastensuojelukontekstissa.

Kuuleminen ei saa olla muodollisuus, vaan sen tarkoituksena on tosiasiallisesti tarjota asianosaisille mahdollisuus vaikuttaa asian ratkaisuun. Kuulemisen on siis oltava laadultaan ja laajuudelta riittävä ja tehokas. Kuuleminen on oikeusturvan tae, mutta myös tapa selvittää asiaa. Kuulemisen mielipide on kiistaton, eikä sitä tarvitse erikseen tulkita: se ilmaisee, hyväksyykö asianosainen päätösesityksen mukaisen huostaanoton sekä sijaishuollon vai vastustaako hän sitä (Araneva 2022.)

Kuulemistilaisuuden mielipiteet kirjataan useimmiten THL:n lomakkeelle rastina ruutuun: niillä ilmaistaan, vastustaako vai suostuuko sekä huostaanottoon että sijaishuoltopaikkaan, mutta lisäksi lomakkeesta löytyy tilaa mielipiteen perusteluille. Asiakirja myös allekirjoitetaan asianosaisten ja sosiaalityöntekijän osalta. Joskus käytetään myös vapaamuotoisempaa kuulemispöytäkirjaa tai asiakaskertomusta, johon mielipide kirjataan. (Huhtanen 2021.)

Huostaanottoa valmistellessa kuulemisesta on erotettava myös lapsen mielipiteen selvittäminen, sillä se eroaa virallisesta kuulemisesta. Alle 12-vuotiaan lapsen mielipidettä tulee selvittää osana huostaanoton valmistelua iästä riippumatta (Araneva 2022). Mielipiteen selvittämisen tavoitteena on saada lapsen näkökulma esille päätöksentekoon. Toivonen (2017) kuvaa mielipiteen selvittämisen olevan vapaamuotoista, eikä muodollista, kuten kuuleminen. Virallisen kuulemisen sijaan lapsen mielipide välittyy kirjausten kautta (Mt.) Huostaanottoa valmisteltaessa on selvitettävä lapsen lisäksi vanhemman, huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön mielipide sekä käsitys asiasta (Lastensuojelulaki 417/2007).

2.3 Huostaanoton kaksijakoinen päätöksentekojärjestelmä

Huostaanoton kaksijakoinen päätöksentekojärjestelmä on ollut voimassa jo vuodesta 1936 lastensuojelulaista lähtien. Vaihtelevaa on ollut se, mikä toimitin tekee hallinnollisen päätöksen, mutta suostumuksellisuus on ollut esillä jo ensimmäisestä lastensuojelulaista lähtien. (Huhtanen 2025.) Kaksijakoinen päätöksentekojärjestelmä muodostaa keskeisen kontekstin suomalaiseen lastensuojeluun, ja näin ollen toimii teoreettisena viitekehyksenä suostumuksen merkityksen ja ilmenemisen tarkastelulle.

Suostumukseen perustuvassa huostaanotossa eli vapaaehtoisessa huostaanotossa 12 vuotta täyttänyt lapsi ja lapsen huoltajat eivät vastusta huostaanottoa. Tällöin johtava viranhaltija voi vahvistaa päätöksen huostaanotosta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän hakemuksen pohjalta. (Lastensuojelun käsikirja THL.)

Lastensuojelulaissa ei säädetä suoranaisesti suostumuksesta, vaan asianosaisen oikeudesta vastustaa tai olla vastustamatta huostaanottoa. Suostumuksella tai vastustuksella on vaikutusta päätöksentekoprosessiin (Enroos ym. 2022). Suostumukseen perustuvaa huostaanottoa arvioidaan yleisesti vuoropuhelua edistävänä ja yhteisymmärrystä lisäävänä tekijänä. Lastensuojelulain esitöissä suostumukseen perustuvaa huostaanottoa on lisäksi perusteltu lastensuojelun asiantuntemuksen turvaamisella (Huhtanen 2025.)

Huostaanottoon liittyvässä kirjallisuudessa puhutaan niin vapaaehtoisesta kuin suostumukseen perustuvasta huostaanotosta vaihdellen. Käytän kuitenkin tutkielmassani käsitettä suostumukseen perustuva huostaanotto vapaaehtoisen huostaanoton sijaan, sillä se kuvaa mielestäni selkeämmin sitä, ettei kyse ole pelkästään vapaaehtoisuudesta, vaan nimenomaan huoltajien sekä lapsen antamasta suostumuksesta huostaanottoesitykseen nähden. Suostumuksen käsite korostaa myös sen vuorovaikutuksellista ja juridista ulottuvuutta. Tämä tekee suostumuksesta moniulotteisemman ilmiön kuin vapaaehtoinen huostaanotto tekisi.

Suostumukseen perustuvan huostaanoton lisäksi on hyvä ymmärtää, miltä prosessi näyttää, jos huostaanotto onkin tahdonvastainen. Tahdonvastaisesta huostaanotosta puhutaan, kun lapsen huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa tai sijaishuoltopaikkaa tai jos kuuleminen on jätetty suorittamatta (Lastensuojelun käsikirja THL). Kuuleminen voidaan jättää suorittamatta, jos se on perusteltua lapsen ja kuultavan puuttuvan yhteydenpidon vuoksi eikä kuulemisen voida olettaa olevan välttämätöntä asian selvittämiseksi, kuultavan asuin- tai olinpaikkaa ei voida kohtuullisin toimenpitein selvittää tai kuulemisesta saattaa aiheutua vakavaa vaaraa lapsen kehitykselle tai turvallisuudelle ja kuulematta jättäminen on lapsen edun toteutumisen kannalta välttämätöntä (Lastensuojelulaki 417/2007 42 §). Jos suostumusta ei anneta, siirtyy huostaanottoon liittyvä päätöksenteko hallinto-oikeuden ratkaistavaksi viranhaltijan hakemuksesta. Hallinto-oikeudessa huostaanottohakemus ratkaistaan toimitetun hakemuksen, asiakirjojen ja suullisten käsittelyiden avulla (Lastensuojelun käsikirja THL).

Tahdonvastaisen huostaanoton etuna Sosiaali- ja terveysministeriön lapsen huostaanottoa koskevan päätöksenteko- ja muutoksenhakujärjestelmän oikeudellisessa arvioinnissa nähdään se, että asia ratkaistaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset täyttävällä menettelyllä niin, että päätösvaltaa käyttää riippumaton ja puolueeton tuomioistuin. Myös oikeusturvajärjestelyiden nähdään vastaavan perustuslain ja ihmisoikeussopimusten mukaisiin vaatimuksiin. (Huhtanen 2025.)

2.4 Tietoon perustuva suostumus

Keskeinen käsite käsiteltäessä suostumusta huostaanottoprosessissa on tietoon perustuva suostumus (eng. *informed consent*). Huostaanoton kuulemisessa lapsen tai huoltajan esittämän suostumus on pätevä vain, jos se perustuu riittävään ja ymmärrettyyn tietoon. Käsite on saanut alkunsa lääketieteen kontekstista, mutta se on otettu käyttöön myös sosiaalityön käytännössä. Reamerin (2015) mukaan käsite on ollut keskeisenä osana sosiaalityön etiikkaa, sillä sosiaalityöntekijät ovat pitkään sitoutuneet asiakkaan itsemääräämisoikeuden periaatteeseen.

Tietoon perustuva suostumus tarkoittaa sitä, että yksilö on saanut tarvittavan tiedon voidakseen käyttää päätöksentekovaltaa ja antaa suostumuksensa. Prosessissa pyritään varmistamaan, että päätöksentekijä on kyvykäs antamaan suostumuksen, tieto on annettu ymmärrettävällä kielellä ja suostumus on dokumentoitu. Tietoon perustuvalla suostumuksella katsotaan tarjoavan oikeudellinen suoja, eettiset takeet ja hallinnollinen dokumentaatio osallistumisesta. (Katz & Webb 2016; ref Mackie 2022) Tietoon perustuvan suostumuksen tavoitteena on suojella asiakkaan hyvinvointia ja autonomiaa (Berg & Appelbaum 2001).

Tietoon perustuva suostumus on sekä oikeudellinen että eettinen periaate. Reamerin (1987) mukaan pätevän suostumuksen edellytyksiin kuuluu paitsi pakottamisen ja sopimattoman vaikutuksen puuttuminen sekä asiakkaan kyky antaa suostumus, myös asiakkaan nimenomainen suostumus toimenpiteisiin, pätevä suostumuksen muoto, oikeus kieltäytyä suostumuksen antamisesta (Reamer 1987; ref Enroos ym. 2021). Näin tietoon perustuva suostumus edellyttää asiakkaan aktiivista osallistumista päätöksentekoon, mutta myös mahdollisuutta olla osallistumatta.

3 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on tarkastella, millä tavoin suostumus jäsentyy huostaanotto-prosessissa ja millaisia haasteita suostumuksen antamiseen ja tulkintaan liittyy osana huostaanotto-prosessia. Tutkimukseni tavoitteena on muodostaa kattava kokonaiskuva tämän hetken suostumuksen määrittelystä ja sen haasteista suomalaisessa lastensuojelukontekstissa. Suostumusta huostaanottoon on tähän mennessä tutkittu verraten vähän, jonka vuoksi tutkielmallani pyrin kokoamaan tämän hetken tutkimuksen yhdeksi kokonaisuudeksi kirjallisuuskatsauksen avulla. Tutkimuskysymykseni ovat:

Miten lapsen ja huoltajien suostumuksen pätevyys määrittyy hallinnollisessa kuulemisessa?

Millaisia haasteita suostumukseen liittyy huostaanotto-prosessissa?

Tutkielmani rajautuu huostaanotto-prosessiin ja erityisesti kuulemiseen, jossa suostumus virallisesti annetaan ja kirjataan. Kuuleminen on huostaanotto-prosessissa kriittinen vaihe, sillä kuulemisen lopputulema määrittelee päätöksenteon etenemisen ja sen, tekeekö päätöksen sosiaalityöntekijä vai hallinto-oikeus. Keskittyminen kuulemiseen mahdollistaa syvällisen tarkastelun suostumukseen liittyvistä haasteista.

Suostumukseen liittyvät kysymykset ovat keskeisiä 12 vuotta täyttäneen lapsen ja hänen huoltajiensa kohdalla, sillä heidän näkemyksensä ohjaavat päätöksentekoa. Tutkielman rajaus keskittyy tilanteisiin, joissa lapsen ja/tai huoltajien näkemyksillä on konkreettinen vaikutus prosessin etenemiseen.

3.2 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Toteutan kandidaatin tutkielmani laadullisena kirjallisuuskatsauksena eli review - tutkimuksena. Kirjallisuuskatsaus on kokonaiskuvaa ja yleiskatsauksellisuutta tavoitteleva

tutkimus, jossa tarkoituksena on kriittisesti arvioida ja kartoittaa valitun aihepiirin tutkimusta (Kallio 2006). Katsaus toteutetaan olemassa olevan tiedon arvioimiseksi, tulkitsemiseksi ja yhdistämiseksi tutkimuskysymykseen nähden. Kirjallisuuskatsaus koostuu järjestelmällisestä tutkimusten hausta ja valinnasta, niiden kriittisestä arvioinnista sekä analyysistä, jossa tietoa vertaillaan ja yhdistetään uuden tiedon tuottamiseksi. (Vilka 2023.)

Tutkielmassani tavoitteena on kirjallisuuskatsauksen avulla tuottaa kokonaiskuva siitä, miten suostumus määritellään huostaanottoprosessissa, millaisia haasteita suostumukseen liittyy suomalaisessa huostaanottoprosessissa sekä miten aihetta on tähän mennessä tutkittu. Tutkielmani tutkimusmenetelmäksi valitsin narratiivisen eli kuvailevan kirjallisuuskatsauksen, jonka tavoitteena on ymmärtää ilmiötä ja tunnistaa olemassa olevan tutkimuksen keskeisiä lähestymistapoja ja ongelmia, eroavaisuuksia sekä yhtäläisyyksiä (Vilka 2023). Narratiivinen kirjallisuuskatsaus on aineistolähtöistä. Siinä kootaan, kuvataan ja jäsennetään aikaisempaa tietoa yhteen (Kangasniemi ym. 2013; Salminen 2023) Narratiivinen kirjallisuuskatsaus sopii tutkimusmenetelmäksi tutkielmaani, sillä sen avulla voin rakentaa laajan, johdonmukaisen kokonaisuuden aiheestani. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus antaa mahdollisuuden tarkastella olemassa olevaa tietoa kokonaisuutena ja tehdä näkyväksi sen sisäisiä painotuksia ja rajoja.

3.3 Aineiston keruu, valintakriteerit ja kuvaus

Aloitin tutkielman tiedonhaun etsimällä ja selaamalla lastensuojelun suostumuksellisuutta käsitteleviä tutkimuksia. Yleiskuvan muodostamisen jälkeen rajasin tutkielmani näkökulmaa huostaanoton kaksijakoisuuteen, sillä yleisesti lastensuojelun suostumuksellisuuden tarkastelu olisi ollut tutkielmaan liian laaja aihe. Tiedonhaun toteutin syyskuun 2025 aikana.

Hain tietoa useammasta tietokannasta, sillä tutkielmani aihe on rajatusti tutkittu. Käytin tiedonhaussa tietokantoina Andoria, Finnaa, ProQuestia ja EBSCO:a. Suomenkielistä aineistoa hakiessa käytin hakusanoina seuraavia sanoja ja käsitteitä: suostumus, vastustus, vapaaehtoinen huostaanotto, suostumuksellisuus, suostumus, tahdonvastainen huostaanotto, lastensuojelu ja huostaanotto. Ensimmäiseen hakulausekkeeseen valittu vastustus-termi tuotti tuloksia tutkimuskysymyksieni kannalta epäolennaisiin artikkeleihin, joten päätin jättää termin hausta pois. Hakulauseiksi muokkautui seuraavanlaisia kaksi

lauseketta: 1. *(suostumukse* AND (lastensuoje* OR huostaanot*)* ja 2. *(suostum* OR vapaaehtoi* OR tahdonvasta*) AND huostaanot**. Rajattuani hakuni vertaisarvioituihin artikkeleihin, tuloksia loppujen lopuksi oli Finnassa 45 ja Andorissa 10. Suomenkielisiä tutkimuskysymyksiä kannalta olennaisia julkaisuja löysin kolme, joista kaksi on artikkeleita ja kolmas on kirjan luku.

Suomenkielisten aineiston harvuuden vuoksi laajensin haun myös englanninkielisiin artikkeleihin. Käytin hakulausekkeita muodostaessa seuraavanaisia käsitteitä: *child welfare*, *child protector*, *informed consent*, *consent*, *foster care*, *taking into care*, *care order*, *child removal*, *out-of-home placement* ja *protective custody*. Lopulta hakulausekkeiksi muodostui kaksi hakulausekettä: 1. *("child welfare" OR "child protector") AND "informed consent" AND ("child custody" OR "foster care")*, 2. *("child protection" OR "child welfare") AND (consent OR "informed consent" OR "parental consent" OR "child's consent") AND ("taking into care" OR "care order" OR "child removal" OR "out-of-home placement" OR "protective custody")*. Andorissa jälkimmäinen haku tuotti 14 tulosta, joista kuusi käsittelivät tutkimuskysymyksiä kannalta olennaisesti suostumuksellisuuden teemaa huostaanotto-prosessissa. Löysin vielä kolme sopivaa artikkelia toisten artikkeleiden lähdeluettelosta lumipallotekniikalla. Lumipallotekniikan avulla voidaan etsiä tutkimuksia lähdeluettelon kautta, jotta löydetään merkitykselliset tutkimukset tutkimuskohteeksi (Vilka 2023).

Kävin artikkeleiden sisältöjä tarkemmin läpi, ja tarkistin, että ne vastaavat vähintään toiseen tutkimuskysymykseen. Lopullinen tutkimusaineistoni koostuu kahdestatoista vertaisarvioidusta, tieteellisestä artikkelista, jossa käsitellään suostumusta huostaanotto-prosessissa suomalaisessa lastensuojelukontekstissa. Lopullinen aineisto sisälsi pääosin kaiken tarjolla olevan tutkimuksen aiheeseeni liittyen.

Aineisto sijoittuu 2010- ja 2020-luvulle, ja uusimman eli 2007 säädetyin lastensuojelulain ajalle. Suostumus ja kuuleminen on ollut osa huostaanottoa jo ensimmäisestä lastensuojelulaista (52/1936) lähtien, mutta nykyinen lastensuojelulaki on muuttanut merkittävästi huostaanottoon liittyvää päätöksentekoa. Vuoden 1983 lastensuojelulain (683/1983) mukaan päätöksen teki aina sosiaalilautakunta, ja jos päätöstä vastustettiin, se tuli alistaa hallinto-oikeudelle vahvistettavaksi. Nykyisessä lastensuojelulaissa (417/2007) alustusmenettelystä on

luovuttu, ja päätösvalta suostumukseen perustuvasta huostaanotosta annettiin sosiaalityöntekijälle ja tahdonvastaisesta huostaanotosta hallinto-oikeudelle. Vaikka oikeus vastustaa tai suostua huostaanottoon pysyi ennallaan lainmuutoksen jälkeen, muuttui vastustuksen merkitys päätöksentekojärjestelmälle lainmuutoksen mukana. (Huhtanen 2020.)

Artikkelit käsittelevät huostaanottoa, eikä esimerkiksi avohuollon sijoitusta tai kiireellistä sijoitusta, olennaista tutkimuskysymyksen kannalta on hallinnollisen kuulemisen virallinen suostumus, ei pelkkä mielipiteen ilmaisu ja sitä kautta ilmenevä suostumus. Lasten ikää ei ole rajattu tarkemmin, sillä tarkastelen suostumusta niin vanhempien kuin lasten näkökulmasta saadakseni laajan koontin suostumuksen roolista ja ilmentymisestä. Osassa tutkimuksissa huostaanottopäätös koskettaa alle 12-vuotiaita, joita ei virallisesti kuulla huostaanottopäätöksenteossa; tällöin tarkastelussa on ainoastaan vanhemman kuuleminen. Kaikki valitut tutkimukset sijoittuvat suomalaiseen lastensuojelukontekstiin, sillä muiden maiden huostaanottojärjestelmät poikkeavat merkittävästi suomalaisesta järjestelmästä. (Ks. Taulukko 1).

Taulukko 1: Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänoton kriteerit	Poissulkemisen kriteerit
Vertaisarvioitu, tieteellinen artikkeli	Muu kuin vertaisarvioitu, tieteellinen artikkeli
Suomen- tai englanninkielinen	Muu kuin suomen- tai englanninkielinen
Artikkeli on saatavilla maksutta ja verkossa	Artikkeli on maksullinen tai ei saatavilla verkossa
Sijoittuu uuden lastensuojelulain (417/2007) ajalle	Käsittelee aikaa ennen uusinta lastensuojelulakia (417/2007)
Artikkeli käsittelee suomalaista lastensuojelujärjestelmää	Artikkeli keskittyy muuhun kuin suomalaiseen lastensuojelujärjestelmään
Artikkeli käsittelee suostumukseen perustuvaa tai tahdonvastaista huostaanottoa	Artikkeli käsittelee avohuollon sijoitusta tai kiireellistä sijoitusta
Artikkeli vastaa vähintään toiseen tutkimuskysymykseen	Artikkeli ei vastaa kumpaankaan tutkimuskysymykseen

Aineisto sisältää monipuolisesti laadullista tutkimusta ja oikeudellista analyysia, mikä mahdollistaa suostumuksen tarkastelun sekä vuorovaikutuksellisesta että oikeudellisesta näkökulmasta. Tutkimuksia on tehty sosiaalityöntekijöiden, vanhempien ja lasten näkökulmasta, joka muodostaa tutkimuskattauksesta monipuolisen kokonaisuuden.

3.4 Analyysimenetelmä ja aineiston analyysi

Aineiston analysointiin valitsin temaattisen analyysin. Temaattinen analyysi on laadullinen menetelmä, jonka avulla voidaan tunnistaa, analysoida ja raportoida tutkimuskysymyksen kannalta merkityksellisiä teemoja aineistosta (Braun & Clarke 2006). Teemat eivät nouse aineistosta automaattisesti, vaan ne rakentuvat tutkijan aktiivisen työskentelyn ja aineiston analyysin kautta (Morriss 2024). Temaattisen analyysin avulla voin erotella aineistosta keskeisiä teemoja, jotka kuvaavat suostumuksen käsitettä ja haasteita huostaanotto-prosessissa. Menetelmä mahdollistaa syvällisen tulkinnan ja kokonaiskuvan muodostamisen aineistosta.

Braun ja Clarke (2006) kuvaavat temaattisen analyysin etenemistä kuusivaiheisena prosessina. Ensimmäisessä vaiheessa tutustuin aineistoihin lukemalla ne läpi useaan kertaan ja keräämällä alustavia havaintoja ja aineistokatkelmia itselleni ylös. Merkityksellisiä aineistokatkelmia poimin tutkimuksista 173 kappaletta. Esimerkiksi se, kuinka suostumus perustui haluun varmistaa, ettei lapsi asuisi toisen vanhemman luona (Enroos & Pösö 2021), oli yksi poimimani merkityksellinen aineistokatkelma. Toisessa vaiheessa laadin alustavia koodeja, joiden avulla tunnistin aineiston merkitykselliset yksiköt ja erittelin ne itselleni taulukkoon kahteen pääkategoriaan tutkimuskysymyksieni mukaan: määrittelyyn, jolle muodostui 14 koodia, ja haasteisiin, jolle muodostui 20 koodia. Näin esimerkiksi mainitun aineistokatkelman koodasin alustavasti ”kontrollointi”-teeman alle haasteisiin liittyen.

Kolmannessa vaiheessa etsin koodeista yhdistäviä teemoja, jotta saan ryhmiteltyä koodit suostumuksen määrittelyä ja haasteita kuvaaviksi teemoiksi. Näin muodostui kuusi pääteemaa, joista kolme liittyi määrittelyyn ja kolme haasteisiin. Neljännessä vaiheessa muotoilin teemat selkeiksi kokonaisuuksiksi mind mappiin Microsoftin Visio -ohjelman avulla (Liite 2) ja sijoitin alustavat koodit teemoihin. Viidennessä vaiheessa määrittelin ja nimesin

teemat tarkasti. Tarkensin teemojen yksityiskohtia ja analyysin kokonaisuutta selkeämmäksi. Viimeisessä eli kuudennessa vaiheessa analysoin teemojen merkityksiä ja yhteyksiä tutkittavaan ilmiöön ja raportoin ne selkeästi muodostaen kokonaiskuvan suostumuksen merkityksestä ja haasteista huostaanotto-prosessissa. Hyödynsin temaattista analyysia induktiivisesti eli aineistolähtöisesti. Tämä tarkoittaa, että teemat on tuotettu aineistosta ilman valmista teoreettista oletusta tai ennako-oletuksia (Braun & Clarke 2006).

Analyysimenetelmän avulla tunnistin ja muodostin aineistoista suostumuksen määrittelyyn ja sen haasteisiin liittyviä pääteemoja. Suostumuksen määrittely jakautui kolmeen pääteemaan, joita on *juridinen ja institutionaalinen määrittäminen, ammattilaisen pätevyys ja suostumuksen tulkinta sekä suostumus suhteisena ja vuorovaikutuksellisenä ilmiönä*. Suostumuksen haasteet jaottelin myös kolmeen pääteemaan, jotka ovat *rakenteelliset ja institutionaaliset haasteet, emotionaaliset ja ihmissuhteisiin liittyvät jännitteet sekä vuorovaikutuksen ja vallan epäsymmetria*. Esittelen analyysini tulokset tarkemmin pääteemojen mukaan luvuissa neljä ja viisi.

Valitsemaani aihetta on tutkittu vähän, ja tämä näkyy myös valittujen aineistojen tutkijoiden pienestä otoksesta. Useissa artikkeleissa on kirjoittajina samat henkilöt ja tutkimukset sitoutuvat samaan hankkeeseen, jonka tavoitteena on tutkia suomalaista huostaanottoa ja sitä, millä ehdoilla asianosaiset voivat suostua huostaanottoon sekä millä ehdoilla suostumusta tai vastustusta voidaan kysyä. Hankkeen tavoitteena on ollut rakentaa sosio-oikeudellinen analyysi suostumuksesta ja vastustuksesta lastensuojelun päätöksenteossa. Hanke sijoittui 2017-2021 väliselle ajalle. (Consent and objection in child welfare decision-making -hanke 2020.) Koska aineisto perustuu samaan tutkimushankkeeseen ja samojen tutkijoiden tutkimuksiin, sen teoreettinen ja metodologinen yhtenäisyys lisää aineiston vertailtavuutta, mutta samalla rajoittaa näkökulmien moninaisuutta ja voi kaventaa ilmiön tarkastelua. Tarkastelussa saattaa painottua tietyt käsitteelliset painotukset ja tulkinnat, jolloin vaihtoehtoiset näkökulmat voivat jäädä huomiotta. On hyvä pohtia kriittisesti aineiston yksipuolisen tutkijajoukon luomia rajoitteita ja huomioida ne omaa analyysia tehdessä.

4 SUOSTUMUKSEN MÄÄRITTYMINEN HALLINNOLLISESSA KUULEMISESSA

4.1 Juridinen ja institutionaalinen määrittäminen

Suostumuksen pätevyyden määrittely perustuu pitkälti juridiikkaan ja institutionaalisten rakenteisiin, jotka ohjaavat hallinnollista kuulemista. Suostumuksen pyytäminen takaa oikeuden ilmaista mielipiteen ja saada huostaanottoon vaikuttavat aineistot luettavaksi (Pösö & Huhtanen 2016). Oletuksena on, että vanhemmat sekä tietyn ikäiset lapset ovat päteviä ilmaisemaan mielipiteensä. Lastensuojelulaki ei anna kriteerejä suostumuksen pätevyydelle tai ohjeita sen arvioimiseksi. (Korpinen & Pösö 2020; Huhtanen 2020.) Kynnys suostumuksen pätevyyden kyseenalaistamiseksi on korkea (Huhtanen 2020).

Päätöksentekojärjestelmän muodollisuudet muovaavat suostumuksen ilmaisemista. Ne mahdollistavat lapsen kuulemisen, informoimisen ja vaikutusvallan huostaanottoesitykseen. (Pösö 2021.) Lainsäädäntö perustuu käsitykseen, että lapset ja vanhemmat ovat päteviä antamaan oman suostumuksensa tai vastustuksensa, ja sosiaalityöntekijät päteviä käyttämään valtaansa kysyä ja kirjata mielipide (Korpinen & Pösö 2020). Kansainvälisesti poikkeuksellista on, että 12 vuotta täyttänyt katsotaan oikeudellisesti päteväksi edustamaan itseään huoltajien rinnalla samoilla oikeusvaikutuksilla (Pösö & Huhtanen 2016). Kaikki osapuolet, eli vanhemmat ja lapsi, kuullaan erikseen, ja mukana saa olla tukihenkilöitä (Enroos ym. 2023).

Kuuleminen voidaan jättää suorittamatta tai tiedonsaantioikeutta rajata, jos se voi aiheuttaa vakavaa vaaraa lapsen kehitykselle tai turvallisuudelle ja sitä voidaan pitää lapsen edun toteutumisen kannalta välttämättömänä. Pätevä suostumus edellyttää lisäksi vapaaehtoisuutta: siihen ei saa liittyä uhkailua tai muuta epäasiallista vaikuttamista. (Huhtanen 2020.)

Lastensuojelulaki määrittelee, että ratkaisevaa on toimenpiteen vastustaminen, mutta laki ei määrittele tarkemmin, miten suostumus tai vastustus on ilmaistava ja mitä pätevältä

suostumukselta edellytetään. Myöskään suostumuksen antamisen harkinta-aikaa ei määritellä lastensuojelulaissa, vaan sen on oltava riittävä. Riittävyteen vaikuttaa asian laatu ja tapauksen olosuhteet. (Huhtanen 2020.)

Pätevä suostumus lastensuojelulain ja sosiaalihuollon asiakaslain mukaan edellyttää tiedon saamista huostaanoton, sijoittamisen sekä tahdonilmaisun kannalta merkityksellisistä seikoista. Näitä ovat huostaanoton vaikutus huoltajan oikeuksiin ja velvollisuuksiin, lapsen asema sijaishuollossa, huostassapidon lakkaaminen ja suostumuksen peruuttamisen vaikutukset, toimenpiteen vaihtoehdot ja vaikutukset. (Huhtanen 2020.)

Lisäksi oikeuskirjallisuuden mukaan pätevään suostumukseen liittyy riittävä, ymmärrettävä tieto, vapaaehtoisuus, suostumuksen antajan kyky antaa suostumus sekä informointivelvollisuus. Tieto on annettava ymmärrettävästi, ottaen huomioon asianosaisen henkilökohtaiset ominaisuudet ja tapauksen olosuhteet. (Huhtanen 2020.) Asianosaisille on annettava riittävä tieto suostumuksen itsenäisen kannan ilmaisemiseksi (Enroos & Pösö 2021). Sosiaalityöntekijän tulee antaa selvitys asianosaisille oma-aloitteisesti ennen kuin huoltaja ja lapsi ilmaisevat kantansa huostaanottoon (Huhtanen 2020). Sosiaalityöntekijän tulee huomioida tietoon perustuvan suostumuksen osatekijät tulkinnessa (Huhtanen 2020).

Vaikka lainsäädäntö ei määritä suostumuksen muotoa, on institutionaalisesti määritelty, että suostumukseen vetoamisen vuoksi se tulee antaa kirjallisesti. Näin lapsi ja huoltaja voi allekirjoittaa suostumusasiakirjan kuulemistilaisuudessa ennen päätöksentekoa. (Huhtanen 2020). Kuulemisen suostumus dokumentoidaan binäärisenä kyllä tai ei -vastauksena (Enroos ym. 2023). Näin juridinen ja institutionaalinen määrittely tuottaa suostumuksen pätevyydelle kehyksen, jota kuulemistilaisuus seuraa. Hallinnollinen prosessi rakentaa suostumuksesta todisteen dokumenttien muotoon.

4.2 Suostumus suhteisena ja vuorovaikutuksellisena ilmiönä

Suostumus määrittyi tutkimuksissa hallinnollisessa kuulemisessa erityisesti suhteisuuden ja vuorovaikutuksen kautta. Pätevä suostumus määrittyi selkeän mielipiteen ilmaisun, asiakkaan mielipiteen ilmaisuun luottamisen ja suhdetyön tuloksena.

Huostaanoton dokumenteista havaittiin, että silloin kun osapuolet olivat yksimielisiä avun tarpeesta ja hyväksyivät huostaanottoesityksen, vapaaehtoisuus oli vahvaa ja suostumus selkeä. Yhteisymmärrys huostaanoton tarpeellisuudesta, luottamus lastensuojeluun ja erimielisyyksien puuttuminen vahvistivat suostumuksen pätevyyttä. (Pösö ym. 2018.) Sosiaalityöntekijät kuvasivat haastatteluissaan täydellistä suostumuksen pätevyyttä tilanteissa, joissa vanhemmat ja lapset osoittivat ymmärrystä ja järkevyyttä. Näissä tilanteissa vanhemmat ja lapset ilmaisivat ymmärryksensä huostaanoton ja sijoituksen eri näkökulmista. (Korpinen & Pösö 2020.) Myös vahva vastentahtoisuus nähtiin pätevänä näkemyksenä dokumenteissa: kun mielipide ilmaistiin voimakkaasti, ei pätevyyttä kyseenalaistettu. (Pösö ym. 2018.)

Oletus on, että tietyn ikäinen lapsi ja vanhempi voi suostua perusoikeuksien rajoittamiseen ja sosiaalityöntekijän tekemään päätöksen voidaan luottaa (Enroos ym. 2023). Sosiaalityöntekijät ovatkin haastatteluiden mukaan varmoja, että vanhemmat ja lapset ovat päteviä antamaan tietoon perustuvan näkemyksen huostaanottoon ja sijaispaikkaan suostumuksesta, eikä pätevyyden kyseenalaistaminen ole keskeistä sosiaalityössä. Tutkimuksen mukaan lapsen tai haavoittuvien henkilöiden pätevyyttä ei tulisi kyseenalaistaa oletusarvallisesti. Tämä näkyikin tutkimuksissa siinä, että jokainen osapuoli katsottiin pätevän mielipiteen ilmaisijaksi kaikissa tapauksissa sosiaalityöntekijöiden mukaan oman ammatillisen näkemyksen perusteella. (Korpinen & Pösö 2020.)

Ymmärrys nähtiin keskeisenä tekijänä järkevässä päätöksenteossa: kun vanhemmat tai lapset esittivät kysymyksiä tai tarkistivat epäselvät asiat eikä tunteet hallinnut järkevää ymmärrystä, tulkittiin suostumus pätevänä. Myös mielipiteen pysyvyys nähtiin pätevän suostumuksen määrittelijänä. Sosiaalityöntekijät kuvasivat lasten olevan päteviä ilmaisemaan mielipiteensä,

kun se tulisi iän mukaan ottaa huomioon valmisteluprosessissa: lasten pätevyyttä kunnioitettiin siitä lähtien. (Korpinen & Pösö 2020.) Ymmärryksen luottamiseen liittyi tasapuolisuus: sosiaalityöntekijät nostivat esille asianosaisten oikeuden saada tietoonsa kaikki informaatio, joka on päätöksentekijällä käytössä (Välikoski ym. 2020).

Erosen ja kumppaneiden (2020) tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden kuvauksissa pätevystä suostumuksesta nousi esille myös suhdetyön luoma pätevyys. Sosiaalityöntekijät kuvasivat täydellisen pätevyyden syntyneen lastensuojelupalveluiden osallistumisen kautta. Kun sosiaalityöntekijä ja perhe tuntevat toisensa, he pystyvät keskustelemaan ja luottamaan toisiinsa, syntyy pätevyyttä. Yhteisen historian avulla myös sosiaalityöntekijän varmuus tulkita ja arvioida pätevyyttä odottamattomissa tilanteissa vahvistuu: esimerkiksi vaikka vanhemman puhe- ja ajattelukyky oli heikentynyt kasvaimen vuoksi, sosiaalityöntekijä koki omaavansa tarpeeksi perspektiiviä arvioida vanhemman ajatusta. (Eronen ym. 2020.) Suhdetyön tuloksena pätevyys pystyttiin varmistamaan myös sosiaalityöntekijän antaman ajan ja tuen avulla: kun molemmat haluavat tavata ja keskustella asiasta ja aidosti ymmärtää tilannetta, voidaan taata pätevä suostumus. Kun pätevyys oli epäiltynä, sosiaalityöntekijät korostivat vahvuuksiin perustuvaa näkemystä ja pyrkivät puhumaan enemmän asianosaisten kanssa sekä tarjoamaan tukea ja aikaa tukeakseen oikeutta antaa tietoon perustuvan näkemyksen. (Korpinen & Pösö 2020.)

Sosiaalityöntekijät kuvasivat haastatteluissa myös sitä, että he rohkaisivat vanhempia tai lasta esittämään vastustuksen huostaanottoon. Kun sosiaalityöntekijä oli huolissaan siitä, oliko vanhemmat täysin vakuuttuneita huostaanoton tarpeesta tai siitä, oliko vanhemmat täysin ymmärtäneet huostaanoton vaikutukset, hän kehotti vanhempia vastustamaan huostaanottoa taatakseen oikeudenmukaisen päätöksenteon (Eronen ym. 2020). Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa korostui pyrkimys antaa mahdollisuus ilmaista mielipide vapaasti, tutustua huostaanottoesitykseen ja esittää kysymyksiä (Enroos ym. 2021).

Tutkimuksen kuvaukset osoittavat, että suostumus rakentuu vahvasti vuorovaikutussuhteen luottamuksen ja ammattilaisen tulkinnan varaan, ei pelkästään lainsäädännön määritelmien perusteella. Tämä tekee suostumuksesta suhteellisen ja kontekstisidonnaisen ilmiön:

suostumuksen pätevyys voi vaihdella eri tilanteissa. Suostumuksessa keskeistä on ammatillinen suhde ja vuorovaikutuksen merkitys.

4.3 Ammatillaisen pätevyys ja suostumuksen tulkinta

Suostumuksen pätevyys määrittyy ammatillaisen tulkinnan kautta, ja sen tulkintaan vaikuttaa ammatillaisen oma pätevyys. Sosiaalityöntekijä arvioi ensisijaisesti vanhempien ja lasten kykyä osallistua päätöksentekoon ja arviointi ohjaa päätöksentekoprosessia, joten sosiaalityöntekijän tulee itse olla pätevä arvioimaan sitä, onko haavoittuvassa asemassa olevilla ihmisillä mahdollisuus ilmaista mielipiteensä. Sosiaalityöntekijän tulee myös itse hahmottaa, milloin perhe tarvitsee suostumuksen ilmaisuun ulkopuolista tukea. (Korpinen & Pösö 2020.) Sosiaalityöntekijän on varmistettava, että asianosainen ymmärtää huostaanoton sisällön ja merkityksen suostumuksen antamiselle (Huhtanen 2020).

Viranomaisen eli sosiaalityöntekijän tehtävänä on myös punnita asianosaisen mielipidettä ja arvioida sen vaikutusta ratkaisuun (Välikoski ym. 2020). Suostumusta pyydetessä sosiaalityöntekijän täytyy käyttää sosiaalityön ja juridisen päättelyn vuorovaikutusta, mikä tarkoittaa ammatillisen harkinnan, lapsen edun arvioinnin ja oikeudellisten vaatimusten välillä tasapainoilua. Päätöksenteon haasteena onkin yhdistää sosiaalityön asiantuntemus oikeudelliseen päättelyyn. (Pösö & Huhtanen 2016.)

Kun sosiaalityöntekijä arvioi suostumuksen pätevyyttä epäillen, kuvattiin usein palvelunkäyttäjien haavoittuvuutta, asenteita ja vetäytymistä. Pätevyyden arvioinnissa huomioitiin lapsien ja vanhempien haavoittuvuuksia, kuten kognitiivisia rajoitteita, mielenterveysongelmia tai päihteiden käyttöä. Epäilyä herätti liian nopea suostumuksen tai vastustuksen ilmaisu. Epäilyä herätti myös tilanteet, joissa vanhemmilla on kokonaisvaltaisia vaikeuksia, jolloin heräsi ajatus itsekkäistä ajatuksista. Esimerkiksi haastattelussa arvioidessa vanhempien pätevyyttä sosiaalityöntekijä kertoi vanhemman olleen enemmän huolissaan asumistuen pienentymisestä, kun lapsi ei enää asuisi kotona, kuin itse huostaanotosta. Tästä huolimatta tutkimuksessa ei ilmennyt, että suostumusta ei olisi katsottu päteväksi, vaikka sitä olisikin epäilty. (Korpinen & Pösö 2020.)

5 SUOSTUMUKSELLISUUTEEN LIITTYVÄT HAASTEET HUOSTAANOTTOPROSESSISSA

5.1 Rakenteelliset ja institutionaaliset haasteet

Rakenteellisia haasteita tutkimusten mukaan oli aikuislähtöinen orientaatio, suhdetyön korostuminen, suostumuksen epämääräinen määrittely, järjestelmälähtöinen työskentely, muodollinen osallisuus, toimintaohjeiden puute sekä viranomaisen työmäärään vetoaminen. Rakenteelliset ja institutionaaliset haasteet korostuivat tutkimuksissa selkeästi eniten.

Aikuislähtöinen orientaatio näkyi tutkimuksissa kuulemisen jokaisessa vaiheessa. Huostaanottovalmisteluja tehdessä sosiaalityöntekijät suuntautuivat aikuisiin, ja korostivat puheessaan puhumista aikuislähtöisesti (Eronen ym. 2020). Vuorovaikutus kuulemistilaisuuksista ei eronnut juurikaan aikuisten kanssa tapahtuvasta vuorovaikutuksesta, vaikka vuorovaikutuksen kohteena olikin lapsi (Välikoski ym. 2020). Myöskään kirjallisessa muodossa lapsille lähetetyt kutsukirjeet kuulemiseen eivät poikenneet aikuisille lähetetyistä kirjeistä eikä niissä ollut lapsikohtaista personointia (Hoikkala & Pösö 2020). Tietoon perustuvan suostumuksen periaatteen arviointikriteerit on kehitetty aikuisen lähtökohtiin, joka heikentää sen soveltamista lapsen näkemyksen ja painoarvon harkintaan (Huhtanen 2020).

Sosiaalityöntekijöiden kuvatessa työskentelyä korostui suhdetyö: sosiaalityöntekijät puhuivat itsestään suhteellisina toimijoina, eikä juurikaan lakisääteisen ja byrokraattisen roolin kautta. Esimerkiksi keskustellessa huostaanoton lopetuksesta kuulemisessa, sosiaalityöntekijä lupasi käyttää asemaansa viranomaisena huostaanoton lopettamisesta, jos tilanne perheessä muuttuu. Tämä on kuitenkin ongelmallinen puhetapa, sillä lastensuojelulain mukaan sijoituksen jatkamisen ja päättymisen arvioinnissa tulee noudattaa tiettyjä oikeudellisia normeja. (Eronen ym. 2020)

Erityisen haasteen huostaanottoon suostumiseen luo väljästi säädetty lainsäädäntö. Lastensuojelulaki ei määrittele vastustuksen tai suostumuksen ilmaisuun liittyviä tapoja tai

missä vaiheessa se tulisi ilmaista (Huhtanen 2020). Myös epäselviin tilanteisiin ja vastustuksen puuttuessa on erilaisia tulkintoja: Esimerkiksi Helsingin hallinto-oikeuden ratkaisussa lapsen vaihteleva mielipide ja kuulemistilaisuudesta pidättäytyminen todettiin olevan enemmän huostaanoton vastustamista kuin sen hyväksymistä, kun taas oikeuskirjallisuuden mukaan epäselvässä tilanteessa ja vastustuksen puuttuessa lähtökohtana voidaan nähdä suostumukseen perustuvana. (Huhtanen 2016). Myöskään informointivelvollisuudesta eli siitä, mitä tarkemmin perheelle on kerrottava, ei ole säädetty laissa erikseen. Lisäksi haasteena on tietoon perustuvan suostumuksen periaatteen muuttuva luonne tapauskohtaisesti, joka vaikuttaa suostumuksen pätevyyden tulkintaan. (Huhtanen 2020.)

Järjestelmälähtöinen työskentely näkyi sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa huostaanoton kriteerien perusteluissa ja pohtimisessa sekä dokumentoinnin vaiheissa. Huostaanoton kriteerit ja siihen ryhtymisen kynnys saattoi olla korkeampi, jos vastustusta ilmeni. Kriteerien harkinta oli erityisen huolellista sosiaalityöntekijöillä ja huostaanottovalmistelu tehtiin erityisen tarkasti. Myös kotiin annettavien palveluiden arviointi oli korostetumpaa näissä tilanteissa. Sosiaalityöntekijät perustelivat huolellista valmistelua tuomioistuimen tarkan arvioinnin vuoksi: tuomioistuimessa arvioidaan tarkasti, onko kaikki mahdolliset kotiin annettavat palvelut otettu huomioon. (Enroos ym. 2023)

Dokumentoinnissa näkyi myös sosiaalityöntekijään keskittyminen, joka voi viitata lainmukaisen toiminnan turvaamiseksi, ennemmin kuin lapsen oikeuksia varten. Dokumentointia tehtiin myös monilla eri tavoin: valmiilla pohjalla sekä vapaamuotoisemmissa kuulemisraporteissa. Vapaamuotoiset kuulemisraportit sisälsivät yksityiskohtaisempaa tietoa ja niissä näkyi, ettei suostumus ja vastustus ole lapsille yksinkertaisia valintoja. Kuitenkaan perustelut epäröintiin tai näkemyksiin ei tulleet esille edes vapaamuotoisissa kuulemisraporteissa (Hoikkala & Pösö 2020).

Asianosaiset nostivat esille myös muodollisen osallisuuden kokemuksia. Nuorten haastatteluissa heidän kokemuksellisesta näkökulmastansa kuuleminen ei välttämättä takaa kuulluksi tulemisen, tiedonsaannin ja vaikutusmahdollisuuden kokemusta. Nuoret kokivat, että tieto ei ole aina henkilökohtaisesti merkityksellistä, vaan keskittyy ennemmin lakisääteiseen tietoon. Vaikka nuoret korostivat mielipiteen kysymisen tärkeyttä, oli

pohdinnassa myös se, onko vastustuksella loppujen lopuksi merkitystä lastensuojelun luonteen vuoksi. Näissä tilanteissa valmistelun muodollisuudet voivat tuntua vieraannuttavilta ja lapsen näkemys jääkin vain muodolliseksi menettelyksi. Lapsille annettu oikeus suostua tai vastustaa huostaanottopäätöstä ei välttämättä ryhmäkeskusteluiden mukaan paljasta henkilökohtaista mielipidettä ja siten merkitse osallisuutta päätöksentekoon. (Pösö 2021.)

Lomakkeet tuli allekirjoittaa lopuksi, jotta voidaan varmistua siitä, että lapselle on selitetty sijaishuollon ja huostaanoton tarkoitus, syyt ja perusteet ja että hän on saanut tutustua asiakirjoihin ja keskusteltua huoltosuunnitelmasta. Tämä vahvistaa lapsen lainmukaisen kuulemisen tarkoituksen toteutuneen, mutta ei sitä, että lapsi olisi itse ymmärtänyt ja prosessoinut annetun tiedon. (Hoikkala & Pösö 2020.) Vapaaehtoisuutta varjostaa pakotettu vapaaehtoisuus, jossa asianosaiset hyväksyvät huostaanottoesityksen, sillä ei näe muita vaihtoehtoja: he alistuvat, koska eivät luota siihen, että järjestelmä kuulee mielipidettä aidosti. (Pösö ym. 2018, Enroos & Pösö 2021)

Rakenteellisen ongelman kuulemiselle ja suostumuksen antamiselle muodosta puuttuvat menettelyohjeet. Kuulemistilaisuuksien rakenne muodostui erilaisista vuorovaikutuksen vaiheista. Kuulemistilanteiden rakenteen määrittelemättömyys aiheutti esimerkiksi sen, että vain kolmessa tapauksessa kysyttiin kuulumisia ja esiteltiin läsnäolijat asianosaisille. Monissa tapauksissa esimerkiksi se, miksi toinen sosiaalityöntekijä oli paikalla, saattoi jäädä kertomatta. Myös tiedon välittämisen ja asian selvittämisen toteutustavat erosivat kuulemistilaisuuksissa. Joskus se oli rutiininomaista ja joskus se näyttäytyi satunnaisena asiakirjojen läpikäyntinä, jossa kuultavaa ei rohkaistu osallistumaan ja lukemaan asiakirjoja. (Välikoski ym. 2020.)

Joissakin kuvauksissa nousi esille myös viranomaisten työmäärän esille tuominen. Sosiaalityöntekijät kuvasivat haastatteluissaan hallinto-oikeuden päätöksentekoa raskaana prosessina sosiaalityöntekijöille, vanhemmille sekä lapselle. Päätöksentekoa hallinto-oikeudessa kuvattiin pidempänä, epävarmempana ja stressillisenä prosessina. Sosiaalityöntekijät näkivät huostaanoton valmistelun helpompana suostumuksen saamisen jälkeen, sillä dokumenttien ei silloin tarvitse olla yhtä yksityiskohtaista ja kattavaa, kuin

tuomioistuimessa. (Enroos ym. 2023) Myös lasten haastatteluissa tuli esille tilanteita, joissa sosiaalityöntekijät ovat pyrkineet vaikuttamaan lapsen näkemykseen kertomalla, että suostuminen helpottaa prosessia ja vähentää paperityötä, joka koettiin painostuksena tai manipulointina (Pösö 2021).

Sosiaalityöntekijät näkivät lasten ja nuorten kanssa puhumisen enemmän aikaa vaativampana, jolloin puhe saatetaan tehdä toisen ammattilaisen kautta epäsuoralla kontaktilla (Eronen ym. 2020). Myös dokumentoinnissa näkyi viranomaisen työmäärän helpottaminen: dokumentointi saatettiin tehdä minimalistisesti niin, että dokumentointi perustuu vain lain vaatiman prosessin muodollisuuksien kirjaamiseen, ei lapsen perusteluista ja käytävissä olevasta tiedosta (Hoikkala & Pösö 2020). Rakenteelliset haasteet näyttävät heijastavan sosiaalihuollon ja oikeuden välistä jännitettä: hallinnollinen prosessi korostaa sääntöjä ja dokumentointia, vaikka kuuleminen edellyttää yksilöllisyyttä ja joustavuutta.

5.2 Emotionaaliset ja ihmissuhteisiin liittyvät haasteet

Emotionaaliset ja ihmissuhteisiin liittyvät haasteet sisälsivät perhesuhteiden ja tunteiden aiheuttamia haasteita aidon suostumuksen esittämiseksi. Mieliopide saattoi muokkaantua perheen sisäisen vallankäytön vuoksi, hämärtyä tunteiden ristiriitojen taakse niin vanhempien kuin lapsien kohdalla, perustua perhesuhteiden suojeluun tai pohjautua toisen näkemykseen.

Sosiaalityöntekijät kuvasivat haastatteluissa tilanteita, joissa he näkivät vanhempien riippuvuuden toisiinsa vanhempien välisten ristiriitojen, valtasuhteiden, katkeruuden, pelon tai huoltajuuskiistojen vuoksi (Enroos ym. 2021). Vanhempien suostumus huostaanottoon saattoi perustua myös esimerkiksi haluun varmistaa, että lapsi ei asu toisen vanhemman luona. (Enroos & Pösö 2021.)

Tunteiden ristiriidat näkyivät niin vanhempien kuin lasten suostumuksen ilmaisussa. Vaikka lapsella olisi itsenäinen näkemys, näkyy suostumuksen ilmaisussa se näkemys mitä uskotaan vanhempien haluavan kuulla, sillä ollaan huolissaan vanhemmista (Enroos & Pösö 2021; Enroos ym. 2021). Lapsilla on lojaaliutta vanhempaa kohtaan, joka voi muokata näkemyksen vähemmän itsenäiseksi ja kietoutua enemmän toisen näkemykseen, jolloin näkemys

ilmaistaan osoittaakseen rakkautta, kiintymystä tai pelkoa (Enroos & Pösö 2021; Pösö 2021). Vanhemmilla saattaa olla myös huoli lapsen tunteista ja siitä, luuleeko lapsi tullessa hylätyksi, jos suostutaan huostaanottoon (Enroos & Pösö 2021).

Suostumus saatetaan antaa myös perhesuhteiden suojelun vuoksi muovattuna. Suostumus on saatettu antaa miellyttääkseen toista osapuolta tai välttääkseen ristiriidan (Enroos & Pösö 2021). Sosiaalityöntekijöiden näkemyksestä vanhemmat saattavat vastustaa huostaanottoa näyttääkseen lapselleen, ettei ole valmis luovuttamaan lasta, vaikka hyväksyisikin huostaanoton perustelun (Enroos ym. 2023). Tutkimuksissa esiintyi myös vahvaa vastentahtoisuutta huostaanottoa vastaan, jossa perheiden sisäiset ristiriidat näkyivät asiakirjoissa, lapset ja vanhemmat käyttivät perheuskollisuuden argumenttia vastustaessaan huostaanottoa (Pösö ym. 2018). Sosiaalityöntekijät puhuvat puheenvuoroissaan perheensisäisten valtasuhteiden vaikutuksesta: lojaaliudella, rakkaudella, vastuuntunnolla toisten reaktioista on vaikutusta suostumuksen ilmaisuun. Myös se, että mielipide kirjataan ja tieto välitetty vanhemmille kuulemisen jälkeen, voi nuorten mukaan muokata näkemyksen ilmaisua sellaiseksi, jota vanhemmat haluavat kuulla. (Enroos ym. 2021.)

Mielipide ei aina pohjautu yksilölliseen mielipiteeseen, vaan siihen saattaa vaikuttaa myös muut ihmissuhteet. Kuulemisessa käytetty tukihenkilö voi ohjata lasta mielipiteen ilmaisussa, jolloin lapsen oma näkemys jää ulkopuolelle esimerkiksi tukihenkilön ollessa äidin sisko. Myös vanhemman näkemys voi muokkautua läheisten mielipiteen mukaan. Esimerkiksi isän näkemys tutkimuksessa muokkautui hänen äidin mielipiteen mukaisesti, sillä isä ei halunnut haastaa äitiään. Isä suostui antamaan suostumuksensa, kun hänen äitinsä suostui, mutta ennen sitä hän vastusti huostaanottoa. (Enroos & Pösö 2021.)

Emotionaaliset jännitteet osoittavat, että suostumus ei ole pelkästään rationaalinen päätös, vaan se kietoutuu syvästi tunteisiin, lojaaliuteen ja perhesuhteisiin. Tämä haastaa oikeudellisen oletuksen autonomisesta päätöksentekijästä.

5.3 Vuorovaikutuksen ja vallan epäsymmetria

Suostumuksen tulkinta liittyy vahvasti suostumuksen antamiseen, jonka vuoksi sosiaalityöntekijän ja asianosaisten vuorovaikutuksella on vaikutusta suostumuksen antamiseen ja tulkintaan. Tutkimuksista tunnistin vuorovaikutukseen ja vallan epäsymmetrian kohdiksi ammattilaisen tulkinnan suostumuksesta sekä tulkintojen erot, valtasuhteiden vaikutuksen, tiedon antamisen epäsymmetria, viranomaisen vaikutuksen suostumuksen antamiseen sekä asianosaisten riippuvuuden sosiaalityöntekijän työpanoksesta.

Pösö kumppaneineen (2016) tunnistivat kuulemistilaisuuksissa suostumuksen heikkoa vapaaehtoisuutta. Näissä tilanteissa asianosaiset eivät virallisesti vastusta huostaanottoa, vaikka epäröintiä lapsen tai vanhemman puolesta huostaanoton tarpeellisuudesta tai sijoituspaikan valinnasta ilmenee. Päätöksen kuitenkin huostaanotosta näissä tilanteissa tekee sosiaalityöntekijä. (Pösö 2016.) Tämä näkyi myös muissa tutkimuksissa: esimerkiksi Eronen ja kumppaneiden (2020) tutkimuksessa nuoren vetäytyessä tilanteessa hiljaisuuteen, tulkinnan suostumuksesta teki sosiaalityöntekijä epämääräisten viestien perusteella. Tässä tilanteessa sosiaalityöntekijä tulkitsi tämän suostumukseksi. (Eronen ym. 2020.) Käytännössä on vaikeaa tietää, vastustaako lapsi huostaanottoa, jos mielipidettä ei haluta ilmaista. Näissä tilanteissa jää sosiaalityöntekijän vastuulle tulkita lapsen kanta. (Pösö & Huhtanen 2016.) Haasteena onkin ammatillisen harkinnan yksilöllisyys, jota on vaikea yhtenäistää (Eronen ym. 2020).

Sosiaalityöntekijät kuvasivat prosesseja yhteistyöhaluisiksi, jos prosesseissa jaettiin ymmärrys perheen ja työntekijän välillä. Jos taas ilmenee vastustusta, ilmenee myös konflikteja, erimielisyyttä ja jopa yhteyden puuttumista. Haastatteluissa suostumukseen perustuva huostaanotto nähtiinkin usein hyvän ammatillisen käytännön tuloksena, kun taas vastustus sosiaalityön taitojen puutteena. (Enroos ym. 2023.)

Vaikka kuulemistilaisuudessa viestintäsuhteesta tehtäisiin avoin ja vuorovaikutuksellinen, ei voi olla huomioimatta viestintäsuhteen epäsymmetriaa. Asiantuntijavalta näkyy kuulemistilanteessa, eikä kuulemistilaisuus ole aidosti neuvottelu. Keskustelun sisällön määrittelee ei-inhimillinen toimijuus dokumenttien muodossa, ja keskustelu käydään

sosiaalityöntekijän eli viranomaisen aloitteesta ja johdattamana. (Välikoski ym. 2020.) Sosiaalityöntekijät puhuvat myös tilanteissa, joissa osapuolet pelkäävät viranomaisia niin paljon, ettei he uskalla ilmaista mielipidettään, joka haastaa vapaan mielipiteen ilmaisun (Enroos ym. 2021).

Enroosin ja kumppaneiden (2021) tutkimuksessa nousi esille tilanteita, joissa lapsilla ja vanhemmilla ei ollut resursseja hankkia ulkopuolista tietoa, jota he voisivat punnita viranomaisen tarjoaman tiedon kanssa. Vanhemmat nostivat tutkimuksessa esille sosiaalityöntekijöiden antaman tiedon rajoja ja korostivat muiden lähteiden tärkeyttä. Vanhemmille ja lapsille tarjottiin oikeudellista tietoa, mutta he kokivat, että se on vain osa riittävästä tiedosta. Vanhemmat tarvitsivat enemmän tietoa huostaanoton vaikutuksesta vanhempien tunteisiin ja identiteettiin, ja kokivat, että tiedon vastaanotto oli vaikeaa siksi, ettei tiedä, mitä kysyä. Nuorien kohdalla tietoa olisi tarvittu enemmän päätöksen arkivaikutuksista. Nämä asiat korostavat sitä, että päätöksessä on käytössä rajallinen ymmärrys. (Enroos ym. 2021.)

Joissain tapauksissa esiintyi myös asianosaisen näkökulmasta osin pakottavia, ellei painostaviakin elementtejä ilmaista mielipide. Esimerkiksi Pösön ja kumppanien (2016) tutkimuksessa sosiaalityöntekijä halusi kirjallisena asianosaisen erimielisyyden huostaanottoon. Myös Enroosin ja kumppaneiden (2023) tutkimuksen vanhempien fokusryhmissä nousi esille näkemyksiä, että sosiaalityöntekijät voivat antaa perheille vaikutelman, että on parempi suostua huostaanottoon prosessin helpottamiseksi kaikkien osalta. Tämä näkyi myös lapsien haastatteluissa: lapset kuvasivat tilanteita, joissa sosiaalityöntekijät pyrkivät vaikuttamaan lapsen näkemykseen kertomalla, että suostuminen helpottaa prosessia lapselle sekä sosiaalityöntekijälle vähentämällä paperitöiden määrää. Tällainen toiminta koettiin painostuksena tai manipulointina (Pösö 2021.) Tutkimuksen ryhmissä puhuttiin myös sosiaalityöntekijöiden odotuksista vanhempia ja lapsia kohtaan, joka voi johtaa epäasialliseen vaikuttamiseen tai epäsuoraan pakottamiseen (Enroos ym. 2021).

Valtasuhteiden epätasapaino näkyy tietoisien suostumuksen hankinnassa ja antamisessa. Sosiaalityöntekijät antavat asianosaisille tietoa keskustelemalla sekä esimerkiksi tarjoamalla vertaisryhmiä. Kuitenkaan tälle ei ole käytössä vakiokäytäntöä, vaan se on lähtöisin

sosiaalityöntekijän työpanoksesta. (Enroos ym. 2021.) Perheet ovat siis osin riippuvaisia sosiaalityöntekijän halukkuudesta käyttää aikaa heihin ja heidän tapaukseensa (Korpinen & Pösö 2020). Myös esimerkiksi dokumenttien valossa eroja työntekijän panoksesta löytyy: jotkut sosiaalityöntekijät kuvaavat pitkästi esimerkiksi lapsen esiin tuomia ongelmia dokumentteihin, kun taas toisissa tilanteissa dokumentointi on lain vaatiman prosessin muodollisuuksien kirjaamiseen keskittyvää (Hoikkala & Pösö 2020).

Vuorovaikutuksen ja vallan epäsymmetria korostaa, että suostumuksen muodollinen vapaaehtoisuus ei aina tarkoita todellista valinnanvapautta. Sosiaalityöntekijän asema tiedon ja vallan haltijana määrittää suostumuksen tulkintaa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkielmani tavoitteena oli koota yhteen tämän hetken tutkimustietoa huostaanottoon liittyvän suostumuksen määrittelyssä osana hallinnollista kuulemistä sekä tunnistaa haasteita, joita suostumuksen antamiseen ja tulkitsemiseen liittyy. Tarkastelu perustui hallinnollisen kuulemisen kontekstiin, jossa suostumus vastaanotetaan virallisesti ja joka määrittelee, missä huostaanottoon liittyvä päätöksenteko tehdään.

Analyysini tulokset osoittavat, että pätevän suostumuksen määrittäminen ei ole yksiselitteinen prosessi, vaan monikerroksinen ja kontekstisidonnainen ilmiö, joka rakentuu juridisten, institutionaalisten, vuorovaikutuksellisten ja emotionaalisten tekijöiden risteyskohdassa. Suostumuksen määrittämiseen vaikuttavat useat tekijät, kuten suhteet lapsen ja ammattilaisen välillä, lainsäädännön asettamat reunaehdot sekä ammattilaisen oma tulkinta.

Analyysi osoitti, että vaikka suostumuksen pätevyyden lähtökohtana on lainsäädännöllinen kehys, sen arviointi tapahtuu aina vuorovaikutuksessa. Laki ei anna täsmällisiä kriteerejä suostumukselle, vaan jättää tulkintavallan ammattilaiselle. Tämä tekee suostumuksesta suhteellisen ja tilannesidonnaisen ilmiön, jossa ratkaisevaa on ammattilaisen ja perheen välinen vuorovaikutus, perhesuhteet, luottamus ja ammattilaisen kyky tukea tietoon perustuvaa päätöksentekoa. Sosiaalityöntekijällä on siten kaksijakoinen rooli: hän toimii viranomaisena, joka varmistaa lainmukaisen menettelyn, ja toisaalta suhdetyön ammattilaisena, jonka tehtävänä on aito kuulluksi tuleminen. Näin ollen suostumuksen pätevyyttä määrittää sekä juridinen pätevyys että ammatillinen sensitiivisyys ja ammattitaito.

Tutkimuksissa ilmeni, että suostumuksen pätevyyden kyseenalaistaminen ei ole yleistä tai keskeistä sosiaalityössä. Pätevä suostumus rakentui yksimielisyyden, yhteisymmärryksen ja lapsien ja vanhempien ymmärryksen kautta. Myös voimakas mielipiteen ilmaisu loi kuvan pätevästä mielipiteen ilmaisusta. (Pösö ym. 2016; Korpinen & Pösö 2020.) Lisäksi suhdetyön kautta vahvistettiin suostumuksen pätevyyttä (Eronen ym. 2020). Tutkimukset korostavat siis sitä, että suostumusta ei lähtökohtaisesti jätetä huomioimatta: kun kriteerit suostumuksen

ilmaisuun täyttyy, tulkitaan lapset ja vanhemmat päteväksi antamaan mielipiteensä. Kuitenkin tutkimuksissa jonkun verran ilmeni myös pätevyiden epäilyä esimerkiksi haavoittuvuuksien tai kokonaisvaltaisten vaikeuksien vuoksi (Korpinen & Pösö 2020). Epäilyt onnistuttiin kuitenkin ohittamaan suhdetyön kautta ja suostumus kirjaamaan näistä huolimatta. Onko epäilyjen sivuuttaminen tapahtunut, sillä pätevyiden kyseenalaistaminen ei ole keskeistä, vai siksi, että aidosti on uskottu mielipiteen pätevyteen lopuksi?

Analyysissa esiintyi useita suostumukseen liittyviä haasteita huostaanottopäätöksenteossa. Emotionaaliset ja ihmissuhteisiin liittyvät jännitteet, vallankäyttö, puutteellinen tietoon perustuva suostumus ja erilaiset rakenteelliset ja institutionaaliset haasteet tekevät suostumuksesta monitulkintaisen ja paikoin jopa näennäisen. Tämä tarkoittaa, että vaikka muodollisesti suostumus täyttää lain ja hallinnollisten käytäntöjen löyhästi määritellyt vaatimukset, sen epämääräisyys voivat tehdä siitä ongelmallisen sekä eettisesti että käytännöllisesti.

Tutkimuksissa ilmeni, että suostumus kietoutuu vahvasti perhesuhteisiin, lojaliteettiin ja tunnesidoksiin, jotka voivat muokata mielipidettä. Suostumus ei siis välttämättä perustu yksilön autonomiseen päätökseen, vaan se tulisi huomioida suhteisena ilmiönä, kuten esimerkiksi Pösön (2021) tutkimuksessa todettiin. Nykyinen lainsäädäntö ja institutionaaliset ohjeistukset eivät kuitenkaan tarpeeksi tunnista suhdeperusteisuutta ja emotionaalisia ristiriitoja, vaan usein kirjattu mielipide on joko kyllä tai ei -muodossa ilman perusteluita. Pelko vanhempien tai lapsen reaktiosta suostumiseen, hylätyksi tulemisen pelko ja mielipiteen välittyminen toiselle osapuolelle voi tehdä aidosta mielipiteen ilmaisusta vaikeaa. Tämä herättää kysymyksen siitä, onko perusteltua haastaa perhesuhteita kysymällä näin perhesuhteita kuormittavia kannanottoja vai tulisiko päätöksenteon oltava riippumattoman tahon, kuten tuomioistuimen, vastuulla.

Myös tilanteet, joissa sosiaalityöntekijä tulkitsee mielipiteen epäröinnin tai epämääräiset viestit suostumukseksi (Pösö 2016; Pösö & Huhtanen 2016; Eronen ym. 2020), haastavat suostumuksen vapaaehtoisuuden periaatetta. Voiko näissä tilanteissa suostumusta pitää aidosti vapaaehtoisena ja ylipäättänsä mielipidettä suostumuksena? Ammatillinen harkinta on aina tilannesidonnaista, mutta olisi tarpeen pohtia tarkempia kriteerejä suostumuksen

ilmaisulle. Vastuu suostumuksen arvioinnista siirtyy yksittäisille sosiaalityöntekijöille, mikä voi johtaa vaihteleviin käytäntöihin ja epäyhdenvertaisuuteen.

Suostumuksen vastaanotossa korostuu myös viranomaisvuorovaikutuksen ja vallan näkökulma. Sosiaalityöntekijä hallitsee prosessia sekä tietoa, ja hänen tulkintansa vaikuttaa ratkaisevasti siihen, miten suostumus kirjataan. Tämä voi johtaa muodollisesti annettuun suostumukseen, jolloin suostumusta ei todellisuudessa voida enää ymmärtää vapaaehtoisena.

Huostaanottoon suostumisen yhteydessä puhutaan myös tietoon perustuvan suostumuksen merkityksestä. Tietoon perustuvan suostumuksen haasteina on kuitenkin se, että tieto ei ole neutraalia. Esimerkiksi lastensuojelun asiakkailta ei välttämättä ole resursseja selvittää ulkopuolista tietoa ja punnita sitä viranomaisen tietoon nähden ja tietoa rajoitetaan ammattilaisten toimesta lapsen edun periaatteen mukaisesti. (Enroos ym. 2021; ref Gambrill 2008.) Haasteet huomioiden tietoon perustuva suostumus lastensuojelussa ei ole yksiselitteinen toteuttava periaate, vaan monimutkainen prosessi, joka täytyy tiedostaa suostumusta pyydetessä.

Huolestuttavimpana tuloksena analyysissa näyttäytyi sosiaalityöntekijöiden järjestelmälähtöinen työskentely. Tämä ilmeni muun muassa dokumentoinnin muotoiluna lainmukaisen toiminnan turvaamiseksi, satunnaisina asiakirjojen läpikäynteinä kuulemistilaisuuksissa, viranomaisen työmäärään vetoamisena ja joskus jopa osin pakottavina elementteinä mielipiteen ilmaisemiseksi. Suostumuksen kirjaaminen näyttäytyi tutkimuksissa enemmän hallinnollisena prosessina ja rutiinina aidon mielipiteen kuulemisen ja osallisuuden varmistamisen sijaan. Kysymys on, toteutuuko suostumuksen eettinen perusta, kuten vapaaehtoisuus, tietoisuus ja ymmärretty päätös, vai jäävätkö ne järjestelmäpaineiden ja työn kuormittavuuden varjoon.

Myös kriteerien harkinta ja huostaanottovalmistelut sosiaalityöntekijöiden kuvailuissa kuvattiin tarkemmiksi ja huolellisimmiksi, kun vastustusta ilmeni (Enroos ym. 2023), vaikka asia tulisi valmistella ja selvittää aina samassa laajuudessaan riippumatta asianosaisen mielipiteistä (Araneva 2022). Tällainen työskentely kyseenalaistaa suostumuksen neutraalin ja vapaaehtoisen aseman sekä nostaa esiin riskin siitä, että suostumus toimii käytännön työssä ennen kaikkea prosessia ohjaavana teknisenä välineenä, ei aidon osallisuuden mahdollistavana tekijänä.

Tutkielmassani olen käsitellyt huostaanottoon suostumiseen liittyvää määrittelyä sekä sen tuottamia haasteita monesta näkökulmasta. On kuitenkin huomioitava, että olen ilmiötä tutkiessani tehnyt tietoisia rajauksia esimerkiksi siitä, mitä tutkimuksissa ilmenneitä ilmiöitä käsittelen. Valitsemani ilmiöt eivät kuvaa absoluuttista totuutta aiheestani, vaan tarjoavat yhden näkökulman aiheeseen liittyen. Lisäksi se, että suomalainen lastensuojelujärjestelmä on hyvinkin poikkeuksellinen, mutta samalla vähän tutkittu, vaikutti siihen, millaisia tutkimuksia otin mukaan tutkielmaani tarkasteltavaksi. On myös huomioitava, että temaattinen analyysi ja sen tulkinnallisuus tuo omia rajoitteitansa: teemat muodostuvat tutkijan arvioiden pohjalta, mikä voi vaikuttaa siihen, mitä havaintoja korostetaan ja mitkä jäävät vähemmälle huomiolle. Näiden rajoitteiden tiedostaminen korostaa tarvetta jatkotutkimukselle aiheeseen liittyen.

Tulokset korostavat käytännön työskentelyn merkitystä: suostumuksen varmistaminen ja lapsen osallistamisen edistäminen ovat keskeisiä lastensuojelua ohjaavia periaatteita, joiden merkitystä ei voida sivuuttaa. Kuitenkin se, miten nämä periaatteet toteutuvat käytännössä, riippuu pitkälti sosiaalityöntekijän ammatillisesta harkinnasta, vuorovaikutustaidoista ja organisaation ja lainsäädännön rakenteista. Suostumusta ei tule pitää muodollisuutena, vaan sen ilmaisuun tulee antaa aikaa, luottamusta ja riittävää tukea.

Tutkielmani tulokset osoittavat tarvetta lisätä avoimuutta ja reflektiota ammattilaisten kesken: miten suostumus hankitaan, miten siitä keskustellaan ja miten varmistetaan, että lapsen ja vanhempien ääni tulee aidosti kuulluksi. Suostumus ei ole pelkkä muodollinen vaihe, vaan prosessi, jossa ammattilaisen tehtävänä on varmistaa perheen näkemyksen esilletulo päätöksenteossa.

Olisi tärkeää kehittää selkeämmät suostumusmenettelyt, jotka mahdollistavat perheen mielipiteen huomioimisen johdonmukaisesti. Tämä sisältää dokumentoinnin ja suostumuksen arvioinnin selkeyttämistä, lainsäädännön selkeyttämistä sekä ammattilaisen tulkintaan vaikuttavien tekijöiden kehittämistä. On myös tärkeää miettiä, voiko suostumusta ylipäättänsä kysyä binäärisenä kyllä – ei -kysymyksenä, kuten Enroos (2023) toteaa. Mielipiteen kysymistä pidetään huostaanotto-prosessissa asianosaisten mukaan merkityksellisenä, sillä se antaa mahdollisuuden tuoda oman mielipiteen esille. Kuitenkin kokemus sen aidosta huomioimisesta on ristiriitaista.

Suostumukseen perustuvan huostaanoton ajatuksena on tarjota mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon. Kuitenkin on aiheellista pohtia, tarjoaako se lisäarvoa aidosti huostaanotto-prosessiin ja osallisuuden kokemuksiin. Vastaavaa käytäntöä ei ole käytössä muualla maailmassa, joka herättää kysymyksen siitä, miksi kyseiseen malliin on suomalaisessa lastensuojelussa päädytty. Valitettavasti tutkimusta aiheeseen liittyen ei ole tarpeeksi saatavilla tällä hetkellä, jotta tätä voisi perustella. Aiheesta tarvitaan lisää tutkimusta, jotta sen perusteita ja vaikutuksia voidaan arvioida tarkemmin. Lisäksi tarvitsemme lisää tutkimusta siitä, miksi suostumuksen määrittely on jäänyt lähes kokonaan lainsäädännöstä pois, vaikka se onkin vaikuttava osa lastensuojelutoimintaa.

Tutkielman tuottama tieto osoittaa, että suostumuksen määrittely huostaanotto-prosessissa on huomattavasti monimutkaisempi ilmiö kuin nykyinen lainsäädäntö tai hallinnolliset käytännöt antavat ymmärtää. Suostumus rakentuu aina vuorovaikutuksen, vallan, tunnesuhteiden ja institutionaalisten rakenteiden risteyksessä, eikä sitä voida pitää pelkkänä muodollisena osana päätöksentekoprosessia. Siksi on tärkeää jatkaa suostumuksen kriittistä tarkastelua, tutkia sitä enemmän ja kehittää menettelytapoja, jotka mahdollistavat aidosti lapsen ja perheen osallisuuden tukemiseen. Näin voidaan varmistaa, ettei suostumus jää ainoastaan hallinnolliseksi välineeksi, vaan sosiaalityön arvojen mukaiseksi prosessiksi.

LÄHTEET

*merkityt ovat aineistoartikkeleita

Araneva, Mirjam (2022) Lapsen suojelu : toteuttaminen ja päätöksenteko : käsikirja lapsen asioista päättävälle. 2. uudistettu painos, Helsinki : Alma Talent, 719–963.

Berg, Jessica & Appelbaum, Paul (2001) Informed consent: Legal theory and Clinical Practice. Oxford ; Oxford university Press.

Burns, Kenneth & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit (2016) Removals of children by the child welfare system— variations and differences across countries. Teoksessa Kenneth Burns, Tarja Pösö & Marit Skivenes (toim.) Child Welfare removals by the state : a cross-country analysis of decision-making systems. New York : Oxford University Press, 223–244.

Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2006) Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology 3(2), 77–101.

Consent and objection in child welfare decision-making (2020) Project aim. <https://projects.tuni.fi/consent/projectaim/>. Viitattu 11.10.2025.

*Enroos, Rosi & Korpinen, Johanna, & Pösö, Tarja (2021). “Informed consent” in consensual child welfare: some reflections on its controversial nature. European Journal of Social Work 24(5), 852–863.

*Enroos, Rosi & Pösö, Tarja (2021) Family relatedness: A challenge for making decisions in child welfare. Families, Relationships and Societies 12(2), 272–287.

Enroos, Rosi & Huhtanen, Raija & Korpinen, Johanna & Niiranen, Anna & Pösö, Tarja & Välikoski, Tuula-Riitta (2022) Suostumus lapsen huostaanottoa koskevassa päätöksenteossa. Oikeus 2/2022, 315–324.

*Enroos, Rosi & Huhtanen, Raija & Korpinen, Johanna & Pösö, Tarja & Välikoski, Tuula-Riitta (2023) Care order Decisions - in the domain of social work or the courts? Social workers' frontline views. The British Journal of social work 53(2), 1019–1035.

*Eronen, Tuija & Korpinen, Johanna & Pösö, Tarja (2020) Social workers as relational actors: descriptions of care order preparations in Finland. Nordic social work research 12(1), 180–191.

Gambrill, Eileen (2008) Informed consent: Option and Challenges. Teoksessa Martin Calder (2008) The carrot or the stick? Towards effective practice with involuntary clients in safeguarding children work. Russell House Publishing, 37–58.

Gilbert, Neil & Parton, Nigel & Skivenes, Marit (2011). Child protection systems international trends and orientations. Oxford University Press.

- *Hoikkala, Susanna & Pösö, Tarja (2020) The documented layer of children's rights in care order decision-making. *Child & family social work* 25(1), 45–52.
- *Huhtanen, Raija (2016) Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto? Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) *Huostaanotto : Lastensuojelun vaativin tehtävä*. Tampere : Vastapaino, 33–51.
- *Huhtanen, Raija (2020). Suostumus huostaanottoon. *Lakimies* 3–4, 300–324.
- Huhtanen, Raija (2021) Kuuleminen huostaanottoasiassa: havaintoja hallintokäytännöstä. *Oikeus* 1/2021, 78–96.
- Huhtanen, Raija (2025) Lapsen huostaanottoa ja kiireellistä sijoitusta koskeva päätöksentekojä ja muutoksenhakujärjestelmä. Oikeudellinen arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2025(2).
- Höger, Ingrid & Pösö, Tarja (2023) Child Protection in Finland and Sweden. Teoksessa Jill Berrick, Neil Gilbert & Marit Skivenes (toim.) *Oxford Handbook of Child Protection Systems*. New York : Oxford University Press, 156–173.
- Katz, Aviva & Webb, Sally (2016). Informed consent in decision-making in pediatric practice. *Pediatrics* 138(2), doi.org/10.1542/peds.2016-1485
- Kangasniemi, Mari & Utriainen, Kati & Ahonen, Sanna-Mari & Pietilä, Anna-Maija & Jääskeläinen, Petri & Liikanen, Eeva (2013) Kuvailuva kirjallisuuskatsaus: Eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25(4), 291–301.
- Kallio, Tomi (2006) Laadullinen review -tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. *Hallinnon tutkimus* 25(2), 18–28.
- *Korpinen, Johanna, & Pösö, Tarja (2020). Social workers' views about children's and parents' competence in child protection decision-making. *Journal of Social work* 21(4), 853–870.
- Lastensuojelulaki (417/2007).
- Lastensuojelun käsikirja (THL) Päätöksentekoprosessi. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanoton- valmistelu- ja- paatoksenteko/paatoksentekoprosessi>. Viitattu 24.9.2025.
- Mackie, Thomas & Schaefer, Ana & Palatucci, John & Leslie, Laurel & Crystal, Stephen & Gusmano, Michael & Karpman, Hannah (2022) The Role of Formal Policy to Promote Informed Consent of Psychotropic Medications for Youth in Child Welfare Custody: A National Examination. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research* 49(6), 986–1003.
- Morriss, Lisa (2024) Themes do not emerge. An editor's reflections on the use of Braun and Clarke's thematic analysis. *Qualitative Social Work* 23(5), 745–749.

- *Pösö, Tarja & Huhtanen, Raija (2016) Removals of children in Finland: A mix of voluntary and involuntary decisions. Teoksessa Kenneth Burns, Tarja Pösö & Marit Skivenes (toim.) Child Welfare removals by the state : a cross-country analysis of decision-making systems. Oxford University Press, 18–39.
- *Pösö, Tarja & Pekkarinen, Elina & Helavirta, Susanna, & Laakso, Riitta (2018). ‘Voluntary’ and ‘involuntary’ child welfare: Challenging the distinction. Journal of Social Work 18(3), 253–272.
- *Pösö, Tarja (2021). Children’s consent to child welfare services: Some explorative remarks. Children & society 36(1), 52–65.
- Reamer, Frederic (1987). Informed consent in social work. Social Work 32(5), 425–429.
- Reamer, Frederic (2015). Risk management in social work. Preventing professional malpractice, liability and disciplinary action. New York, Columbia University Press.
- Räty, Tapio (2023). Lastensuojelulaki : käytäntö ja soveltaminen. 5. uudistettu painos. Helsinki: Edita.
- Salminen, Ari (2023) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja joihinkin hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa : Vaasan yliopisto
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-395-081-8>. Viitattu 9.10.2025.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016) Lastensuojelu 2014 (korjattu 7.12.2016). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja. Tilastoraportti 25/2015. Saatavilla: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129537/Tr25_15_korjattu.pdf.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2025) Lastensuojelu 2024: yhä harvempi lastensuojeluilmoitus johtaa lastensuojeluasiakkuuteen. Tilastoraportti 23/2025. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/151397/Lastensuojelu%202024.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Toivonen, Virve-Maria (2017) Lapsen oikeudet ja oikeusturva : lastensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa. Helsinki : Talentum.
- Vilka, Hanna (2023) Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art house.
- *Välikoski, Tuula-Riitta & Pösö, Tarja & Huhtanen, Raija (2020) Kuulemistilaisuus institutionaalisenä vuorovaikutuksena lapsen huostaanoton valmisteluprosessissa. Janus 28(4), 323–340.

LIITE 1. TUTKIELMAN ARTIKKELEIDEN PERUSTIEDOT

	Artikkelin tekijät, nimi ja julkaisutiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Tutkimusmenetelmä	Keskeiset tutkimustulokset
1	Huhtanen, Raija (2016) Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto? Teoksessa Enroos, Rosi, & Heino, Tarja & Pösö, Tarja (toim.) Huostaanotto : Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere : Vastapaino, 33–51.	Tavoitteena on problematisoida kahtiajakoa vapaaehtoiseen ja tahdonvastaiseen huostaanottoon, sekä pohtia suostumuksen merkitystä	Teoreettinen katsaus – lainsäädännön, oikeuskäytäntöjen ja aiemman kirjallisuuden tarkastelu	Huostaanottoa koskevan suostumuksen vapaaehtoisuus usein puutteellista tai jopa näennäistä: suostumusta on säädetty väljästi lainsäädännössä. Suostumuksellisuus korostaa tietoon perustuvan suostumuksen osatekijöiden huomioon ottamisen tärkeyttä.
2	Pösö, Tarja & Huhtanen, Raija (2016) Removals of children in Finland: A mix of voluntary and involuntary decisions. Teoksessa Burns, Kenneth & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit (toim.) Child Welfare removals by the state : a cross-country analysis of decision-making systems. Oxford University Press, 18–39.	Tavoitteena on kuvata ja analysoida suomalaisen lastensuojelun päätöksentekojärjestelmää, käytäntöjä ja haasteita	Kuvaileva analyysi	päätöksenteossa tarvitaan sosiaalityön ammatillista harkintaa juridiikan tulkittamiseksi. Lainsäädäntö ja muut oikeuslähteet antavat kehyksen huostaanottopäätökselle, mutta se sisältää paljon tulkinnanvaraa ja harkinnanvaltaa, jonka käyttö edellyttää ammattilaiselta asiantuntemusta.
3	Enroos, Rosi & Pösö, Tarja (2021) Family relatedness: A challenge for making decisions in child welfare. Families, Relationships and Societies 12(2), 272–287	Tavoitteena on tutkia lapsen ja vanhempien asemaa oikeudenhaltijoina ja perheenjäseninä osana huostaanottopäätöksentekoa sosiaalityöntekijöiden kertomana	laadullinen haastattelututkimus	Suhteellisuus näkyy päätöksenteossa sukupolvien välisenä suhteellisuutena (emotionaalinen kamppailu, alistetut ja kietoutuneet näkemykset), vanhempien välisenä suhteellisuutena (lojaalius, ristiriidat) sekä sukulaisiin ja muihin perheenjäseniin liittyvän suhteellisuutena. Suhdesidonnaisuus on siis huomioitava osana huostaanottoa.
4	Enroos, Rosi & Huhtanen, Raija & Korpinen, Johanna & Pösö, Tarja & Välikoski, Tuula-Riitta (2023) Care order Decisions - in the domain of social work or the courts? Social workers'	Tavoitteena on tarkastella sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä huostaanottopäätökseen liittyen (riippuen siitä, suostutaanko	laadullinen haastattelututkimus	Päätöksenteko eroaa hallinto-oikeudessa ja sosiaalityön kentällä päätöksenteon prosessin keston ja työmäärän, yhteistyösuhteen onnistumisen, toimenpiteiden ja huostaanoton kriteereiden harkinnan osalta. Tuomioistuin nähdään

	frontline views. The British Journal of social work 53(2), 1019–1035	huostaanottoehdotukseen vai vastustetaanko sitä)		oikeudellisena areenana, sosiaalityö psykososiaalisena.
5	Pösö, Tarja & Pekkarinen, Elina & Helavirta, Susanna, & Laakso, Riitta (2018). 'Voluntary' and 'involuntary' child welfare: Challenging the distinction. Journal of Social Work 18(3), 253–272.	Tavoitteena on tarkastella vapaaehtoisen ja tahdonvastaisen huostaanoton eroja käytännössä ja tuoda esille, miten tahdonvastaisuus näkyy näissä huostaanoton muodoissa suomalaisessa lastensuojelujärjestelmässä	Monimenetelmällinen tutkimus – huostaanottotapausten dokumenttien, sosiaalityöntekijöiden kyselyiden ja lasten haastatteluiden analysointi	Huostaanottotyypit voidaan jakaa neljään kategoriaan: vahvaan vapaaehtoisuuteen, heikkoon vapaaehtoisuuteen, heikkoon vastentahtoisuuteen ja vahvaan vastentahtoisuuteen. Vapaaehtoisuuden piirteet huostaanotossa viittaavat valtion ja perheiden kumppanuuteen, kun taas toisaalta heikon vapaaehtoisuuden ja vastarinnan havainnot muistuttavat valtion ja perheiden suhteiden sisältävän myös pakottamisen ja alistavan vapaaehtoisuuden piirteitä (epäluottamus ja ristiriidat).
6	Korpinen, Johanna, & Pösö, Tarja (2020). Social workers' views about children's and parents' competence in child protection decision-making. Journal of Social work 21(4), 853–870.	Tavoitteena on selvittää, miten sosiaalityöntekijät arvioivat 12-vuotta täyttäneiden lasten ja vanhempien pätevyyttä antaa tietoon perustuva näkemys huostaanotto-prosessissa sekä miten sosiaalityöntekijät toimivat, jos epäilyksiä pätevydestä herää.	laadullinen narratiivinen haastattelututkimus	Sosiaalityöntekijät pitivät vanhempia ja lapsia pätevinä ilmaisemaan näkemyksensä. Pätevyys jakautui kuitenkin täyteen pätevyteen (rationaalisuus, ymmärrys ja vakaat mielipiteet) sekä pätevyyden epäilyyn (haavoittuvuuden, päihteidenkäytön, asenteiden ja suhdetyön vähäisyyden vuoksi), jolloin pätevyyttä pyrittiin tukemaan vahvemmin itsemääräämisoikeuden säilymisen vuoksi.
7	Eronen, Tuija & Korpinen, Johanna & Pösö, Tarja (2020) Social workers as relational actors: descriptions of care order preparations in Finland. Nordic social work research 12(1), 180–191.	Tavoitteena on tarkastella, miten sosiaalityöntekijät kuvaavat omaa toimintaansa huostaanottovalmistelussa, millaisina toimijoina he itsensä esittävät sekä millaisia institutionaalisia identiteettejä he rakentavat huostaanottovalmistelun parissa työskentelemisen kautta	Laadullinen haastattelututkimus	Sosiaalityöntekijät kuvaavat itseään suhteellisinä toimijoina huostaanotto-prosessissa puhumisen, kirjoittamisen ja koordinoinnin kautta. Toiminnot kuvattiin lähes aina suhteessa muihin ihmisiin joko kumppanuuden tai hankalien kontaktien kautta. Sosiaalityöntekijöiden kuvauksissa juridinen sanasto oli lähes kokonaan poissa, joka korostaa sitä, että he puhuvat työstään enemmän suhteiden kautta kuin lain edustajina.
8	Pösö, Tarja (2021). Children's consent to child welfare services: Some	Tavoitteena on tarkastella lasten suostumusta huostaanottoesitykseen huostassa olleiden	Laadullinen ryhmätutkimus	Suostumusta muovaavat päätöksentekojärjestelmän muodollisuudet, suhde sosiaalityöntekijään ja perhesuhteet. Lapsille annettu oikeus suostua tai

	explorative remarks. Children & society 36(1), 52–65.	nuorten näkökulmasta merkityksellisen osallistumisen muotona.		vastustaa ei välttämättä paljasta lapsen henkilökohtaista mielipidettä eikä siis suoraviivaisesti merkitse kokemusta osallisuudesta päätöksentekoon.
9	Enroos, Rosi & Korpinen, Johanna, & Pösö, Tarja (2021). "Informed consent" in consensual child welfare: some reflections on its controversial nature. European Journal of Social Work 24(5), 852–863.	Tavoitteena on tarkastella suostumuksen luonnetta sosiaalityöntekijöiden, vanhempien ja lasten näkökulmasta huostaanottopäätöksen kontekstissa, etenkin riittävän tiedon saamisen ja suhteiden vaikutuksista.	Monimenetelmällinen laadullinen tutkimus	Aineisto osoittaa, että tietoa jaetaan huostaanoton valmistelussa, mutta haastavaa on miten ja millaista tietoa annetaan (rajallinen ymmärrys päätöksessä). Suostumusta pyydetään myös ilman pakottamista ja epäasiallista vaikutusta (mahdollisuus mielipiteen ilmaisuun vapaasti), mutta huomioitavaa on, että valtasuhteet (perhesuhteet ja viranomaisen sekä asianosaisen suhde) voivat vaikuttaa mielipiteen ilmaisuun.
10	Huhtanen, Raija (2020). Suostumus huostaanottoon. Lakimies 3–4, 300–324.	Tavoitteena on tarkastella, mitä suostumus tarkoittaa oikeudellisesti ja miten suostumusta tulisi arvioida oikeudellisesti.	oikeudellinen analyysi	Suostumuksella tarkoitetaan käytännössä sitä, ettei huostaanottoa vastusteta, joka ei ole sama asia kuin aktiivinen, vapaaehtoinen suostuminen. Pätevä suostumus edellyttää riittävää tietoa, tiedon ymmärtämistä, vapaaehtoisuutta ja kykyä antaa suostumus. Lastensuojelulain puutteet korostavat suostumuksen tulkinnanvaraisuutta, joka vaikeuttaa suostumuksen arviointia.
11	Välikoski, Tuula-Riitta & Pösö, Tarja & Huhtanen, Raija (2020) Kuulemistilaisuus institutionaalisen vuorovaikutuksena lapsen huostaanoton valmisteluprosessissa. Janus 28(4), 323–340.	Tavoitteena on tarkastella kuulemistilaisuuksia institutionaalisen vuorovaikutustilanteina ja osana huostaanottopäätöksen valmistelua. Keskeistä tutkimuksessa on sosiaalityöntekijän ja kuultavan viestintäsuhde.	laadullinen sisällönanalyysi	Kuulemistilaisuuden rakenne etenee yhtenäisellä rakenteella pääosin, vaikka menettelyohjeita ei ole määritelty. Erilaiset vuorovaikutuksen funktiot ja viestintäsuhdeiden luonne vaikuttaa mielipiteen muodostamisessa. Riittävä tiedonsaanti ei aina toteudu ennen päätöstä käytännössä, mikä on haasteellista oikeusturvan kannalta.
12	Hoikkala, Susanna & Pösö, Tarja (2020) The documented layer of children's rights in care order decision-making. Child & family social work 25(1), 45–52.	Tavoitteena oli selvittää, miten lapset asemoidaan oikeuksien haltijoiksi kuulemisprosessissa, mitä tietoa lapsille annetaan, mitä tietoa he itse antavat ja miten näkemykset kirjataan asiakirjoihin.	laadullinen asiakirjatutkimus	Tulosten mukaan kutsut ovat muodollisia ja aikuisille suunnatun kaltaisia, ei lapsen näkökulmaa huomioivia. Useimmiten kuulemisraporteissa kirjattiin lapsen suostumus tai vastustus ilman perusteluita, vaikka joissain tapauksissa dokumentointi oli perusteellisempaa. Johtopäätöksenä

				esille nousi dokumenttien heijastavan usein aikuislähtöisyyttä.
--	--	--	--	---

LIITE 2. TEMAATTISEN ANALYYSIN TULOKSET: PÄÄ- JA ALATEEMAT

